

B'NAI B'RITH SZEMLÉ

BCU.Cluj

TARTALOM

Dr. Krausz Béla alelnök tv.: A rendszeres páholy munka előfeltételei. — Dr. Marton Ernő tv.: A páholyok külső kulturmunkája. — Diamant Izsó alelnök tv.: A BB Sztambulban. — Erdélyi zsidó portrék: —i: Boschán Géza tv. — —i. —ő: Franz Oppenheimer hetven éves. — Leichtmann Andor tv.: Külföldi BB-élet. — Dr. Kertész Jenő elnök tv.: Weisz Kálmán tv. emlékezete. — Zsidó világ: IDEE: Valeriu Marcu: Die Vertreibung der Juden... — Faulhaber biboros könyve a zsidóságról, kereszténységről és germániségről. — Weltgericht über den Judenhass. — Thomas Mann: József — Disputa a zsidókérdésről — Heinrich Mann az emigráció értelméről — Ferdinand Bruckner: Die Rassen — Galia Krimout: Memoiren einer jüdischen Frau.

INHALT:

Br. Vizepr. Dr. Adalbert Krauss: Die Vorbedingungen einer systematischen Logenarbeit. — Br. Dr. Ernst Marton: Die aeussere Kulturarbeit der Logen. — Br. Vizepr. Izso Diamant: Die BB in Stambul. — Siebenbürgisch-jüdische portraits: —i: Br. Geza Boschan. — —j —ö: Franz Oppenheimer. — Br. Andor Leichtmann: Aus anderen Distrikten. — Br. Pr. Dr. Eugen Kertész: Trauerrede über Br. Koloman Weisz. — IDEE: Valeriu Marcu: Die Vertreibung der Juden... — Kardinal Faulhabers Buch über Judentum, Christentum und Germanentum. — Weltgericht über den Judenhass. — Diskussion über die Judenfrage. — Heinrich Mann: Vom Sinn dieser Emigration. — Ferdinand Bruckner: Die Rassen. — Galia Krimont: Memoiren einer jüdischen Frau.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kézirat gyanánt

B'NAI B'RITH SZEMLE

AZ ERDÉLYI PÁHOLYOK MUNKAKÖZÖSSÉGÉNEK HAVI KÖZLÖNYE
MONATSBLAETTER DER TRANSSELYV. ARBEITSGEMEINSCHAFT I. O. B. B. IX.

A RENDSZERES PÁHOLYMUNKÁK ELŐFELTÉTELEI

Irta: Dr. KRAUSZ BÉLA alelnök tv., (Timisoara)

Egy az érd. Emuna páholyban lefolyt lokális vonatkozású diskusszió során tartotta dr. Krausz Béla alelnök tv. az alábbi rendkívül értékes és instruktív felosztalást. Reményi Géza szemlerefereus tv-nek köszönhetjük, hogy ez az elmélyedésre kész-tető és tv-i viszhang kiváltására igen alkalmas írás szemlénken keresztül az erdélyi tv-i lánc valamennyi tagjához eljut.

Ha azt akarjuk, hogy a plénum elé kerülő kérdések vitái úgy folyjanak le, amint Rendünk szelleme azt nekünk előírja, ha meg akarjuk teremteni páholyunk sikeres munkálkodásának előfeltételeit és el akarjuk kerülni már a kezdetleges szímtomákat is, amelyek a eéljaink felé való haladásunkat veszélyeztethetnék, akkor éber figyelemmel kell kísérnünk mindazokat a körülményeket, amelyek törekvéseinket elősegíthetik, vagy hátráltathatják.

Együttműködésünk legfőbb vezérelve és conditio sine qua nonja a testvéri érzés ápolása és kimélyítése. Minden, amit ezen tulttüzünk ki magunk elé és akarunk elérni, ezen az úton vezet át. A Rend célja zsidókat egyesíteni az emberiség legfőbb javainak előmozdítására.

A páholyélet lefolyása tulajdonképpen csak kifejezési forma: az utak kitüzése, a mód megszabása, a hely és idő megjelölése. A belső tartalom mindig és mindenütt azonos, abszolút értékű és megállapítottágú; minden láncszemnél, amely ezt a testvéri láncot alkotja, tudatos differencia nélküli, még precízebben kifejezve: minden testvéri láncszemnek a lényege, amely nélkül az el sem képzelhető. Itt minden agy és szív egy eszmének a szolgálatában áll: mindenki az egész-ért és az egész mindenkiért. A különbség csak az, hogy mindannyian úgy juttatjuk a szándékainkat kifejezésre, amint egyéniségünknek éppen megfelel.

Ha kételyen felüli, hogy a Rend minden tagja evvel a szikrával járul hozzá az egész világot megváltani akaró fény világító erejéhez, akkor nem képezheti vita tárgyát, hogy minden tv. a szereteten kívül a legnagyobb tisztelettel is viseltetik minden meggyőződés iránt még akkor is, ha annak iránya a sajátunkkal merőben ellentétesnek

tűnik fel. Hiszen a cél, amelynek megvalósítására törekszik, mint a legszebb ideál lebeg mindnyájunk előtt, csak az expresszió, a kifejezési forma az, ami elüt, ami azonban különbözőségében is többé-kevésbé alkalmas ugyanazon eredmény elérésére. Ebben nyilvánul éppen meg a testvérek individuálitása, amelynek kifejlesztése a páholy munkáiban való aktív részvétel által minden páholyéletnek jellegét adja és jelenti egyben a különbséget is, ami által a páholy minden más egyesülettől különbözik. Mindannyiunk kötelessége, hogy teljes szívvel és lélekkel adjuk a legjobbunkat és ezáltal komponensévé váljunk az egésznek és pionírjaivá annak a sokszor göröngyös utnak, amely az emberiség boldogulásának legmagasabb régiói felé vezet.

A 17. század angol gondolkozása, az u. n. quaker-mozgalom adta a világnak a „dissenters“, a máskénthivők fogalmát, ami magában foglalja Rendünk ideológiáját is: megengedni, tisztelni mindenkinek meggyőződése szabad kifejezését, a „belső világosság“ kinyilvánítását, csak nyílt és őszinte legyen az. Mert ha egy is az igazság, az út, amely feléje vezet, sokféle irányból fut össze és a fénysugarak, amelyeket spectruma kilövel, sokféle színből tevődnek össze.

Ezért, ha a páholyélet struktúrája megfelel a Rend szellemének, a mi vitánk alaphangja, tonusa a szeretet, tisztelet és a szenvedélyességtől mentes megértés kell, hogy legyen. Ha erre a páholy nem képes, az biztos jele annak, hogy még laza az összetétele és amíg ez az állapot tart, addig Damokles kardjaként lebeg felette a szétesés veszélye, s a testvérek nem fogják a páholy munkákban azt a kielégülést találni, amit annyi szent tüzzel mindannyian itt keresünk. A mi neutralitásunk nem közömbösséget jelent, de teljes készséggel elfogódottság nélkül befogadni és mérlegelni mások meggyőződését. A mi harmóniánk nem a vélemények anaemiáját, vagy szintelen azomosságát, hanem a tv-i meggyőződések molekuláiból kialakult homogén halmazállapotot jelenti. A priori készségünket, teljes örömmel alávetni magunkat a mi közösségünk kifejezett többségi akaratának. A mi divergenciánk a „differ to agree“ jel alatt aktív hozzáműködésünkkel létrejött megértést fejezi ki és azt a képességünket tétellezi fel, hogy a részletkérdések ne takarják el az egésznek a fényét szemünk előtt, s a panta rei, a pillanatok változó képei ne homályosítsák el előttünk a maradandót, változatlant, az örökkétartót: az Eszmét.

A mi demokráciánk nem azt jelenti, hogy pártok érdekei szerint alakítjuk meggyőződésünket, sem azt, hogy jelszavak, demagóg eszközök kritika nélkül tárgyai legyünk. A mi demokráciánk azt kívánja tőlünk, hogy minden meggyőződést a legjobb lelkiismeretünkkel mérlegeljünk és azt a kötelességet írja elő, hogy legjobb erőnkkel és akaratunkkal járuljunk hozzá a legideálisabb többségi vélemény kialakulásához és annak érvényesülését elősegítsük. A kritika jogos és kötelező, ha nem gáncsot és akadékoskodást jelent, ami csak gátló hatással volna működésünkre. Az alkotó kritika új fényt, kiegészítő complementair szint hoz tárgyalásaink menetébe.

Ügyrendünk lefolyása parlamentáris, demokratikus keretben történik és éppen ezért nincs vétőjog, amely minden eredményes mun-

kát megakadályozna. És mégis a mi strukturánk mellett a vétójognak van bizonyos kiható morális ereje. A testvéri láncban annak minden szeme integráló, lényeges alkotó részt képvisel és ezért bármely kérdésben is a meggyőződésen alapuló vétó meggondolásra int: keresni kell mindkét résznek, a vétójogát gyakoroló testvérnek éppen úgy, mint a tv-i lánc összességének a megértés útját, azt a rezolúciót, amely általános megnyugvást, harmónikus együttműködést tud teremteni. Ez az összeolvadási processzus, amely minden egyes testvérben, mint a lánc egy szemében, a Rendbe való belépéskor megindul és amely állandóan tökéletesedik minden jó, igaz testvérben, aki igaz szívvel és lélekkel iparkodik azon ideálhoz közelebb jutni, amelyet a Ben Brith képvisel.

A páholyon belülj együttélés áttekintésénél, aminek természetesen kimeríthetetlen sok megnyilvánulása van, még csak azt a kérdést kívánom érinteni, amit az exkluzivitás és avval összefüggésben a diszkreció jelent. A Rend kapui mindenki előtt nyitva vannak, akikben a lelki készség megvan, hogy a mi ideáljaink szellemében adjon és vegyen, amit énünk legmélyebb odaadásából szívünk melege és lelünk, értelmünk legmagasztosabb legtisztább régiói sugároznak ki. A Ben Brith lelke minden rezzenésével resonálja a Brith tradicionális feladatát: „legyetek szentté a földön és hirdessétek az én nevemet“. A törekvés a szent élet felé pedig jelenti, amint Lazarus meghatározásában érdemes Nagyelnök tv-ünk páholyunk felavatásakor mondotta: életünk törekvését az egócentrikus kört minél szélesebbé tágítani, amit végeredményben altruizmusnak nevezünk, egyrészt, másrészt a munkát, a célokért való küzdelést, amit az élet kiszabott reánk, teljes szívvel és lélekkel, komolysággal végezni. Antiszociális beállítottságú, szűk látókörű, egóisztikus, felületes emberek nem közénk valók. Mindenkinek van bizonyos lekötöttsége párt, világfelfogás, kultúra, gazdasági viszonyok és mindenféle más szempontból, mert ha nem volna, csak a levegőben lógó széteső atom lenne. De az igazi testvér teljes egyéniségét harmóniába tudja hozni a legfőbb célért, amit itt a páholy-szellem autoritása ír elő. A mi exkluzitásunk a szellem, a szív elhatárolása az anyagiasságtól, a nehézkességtől, a szívnélküliség sívárságától.

A mi titkosságunk, diszkreációs munkamódotusunk szintén nem a varázslók, szemfényvesztők hókusz-pókusza, hanem előírt kötelességünk az ügy érdekében, amelynek előharcosaivá szegődtünk: ezért tudott a BB-tradíció politika-, párt-, szekta-, dogmafeletlenségge emelkedni, ami igen sokszor akcióink sikerének előfeltétele és magyarázata, másfelől igaz zsidó szokás szerint a Kiddus Hasem szellemében, a legszentebb célokért folyó munkálkodásunkban a mi saját személyünk előtérbe tolása, a büszkeség, a felfuvalkodottság nem volna a mi hagyományainkkal összeegyeztethető. Szokásaink pedig azt célozzák — ha nem sülyednek formalitásokká és mindig átéljük azokat — hogy minden alkalommal a gondolatoknak és érzéseknek szavakban ki nem fejezhető újabb és újabb gazdag színeit váltsa ki a testvér fogékony lelkében.

Ezen általános irányelvek mellett, amelyek a BB. szellemű

munkák karakterisztikonját képezik, még bizonyos technikai kérdések azok, amelyek a munkák eredményességére efemer jelentőségük lehetnek. Én ezuttal a munkák bizottsági előkészítésére gondolok. Mint minden testület életében, nálunk is a produktív munka sikeres keresztülviteléhez gondos, mindent átlátó, az előzményeket ismerő, a jelen körülményeit mérlegelő, s a jövőbeli következmények felelősségét átérző előkészítés szükséges. A plénum bármely tagja résztvehet ezekben az előkészítő eljárásokban, beszerezheti a közelebbi információkat, de a munkán való tárgyalásra csak készen kidolgozott, céltudatos tervek, javaslatok kerülhetnek. Az antik világ egyik görög államában a törvényhozó a fórum elé egy új javaslat előterjesztésénél kötéllal a nyakán jelenhetett csak meg, szimbolizálva, hogy halálával fizetné meg, ha szándékai nem fednék a nép, a gyülekezet intencióit. Hasonló erkölcsi felelőssége van a dolgok természeténél fogva a bizottságoknak, illetve azok referenseinek, akik, ha a páholy többsége ismételten dezavualja őket, másnak kell, hogy átadják a helyüket, olyanoknak, akik talán több szerencsével próbálhatják meg azokon a sokszor veszélyes hurokon játszani, amelyeket közhangulatnak hívnak. De éppen ezért a testvéri láncnak is morális kötelessége jól megfontolni elutasító álláspontját a referens, a bizottság javaslatával szemben. Sok nüanszuk van a kérdéseknek, amelyek alaposabb előkészületet, nem egyszer studiumot kívánnak meg, amikkel első halláskor nem rendelkezhetünk.

Más az ideál és más a valóság. A mi munkánk természete hozzá magával, hogy nagyon sok, majdnem csupa érdemes feladat áll előttünk. De a jó szándék mellett az anyagi feltételek lehetősége is szükséges, hogy úgy oldjuk meg feladatainkat, amint a szív, sőt sokszor a logika is sugallja nekünk.

Bármennyire is hozzátartozik a Rend intencióihoz, hogy a testvérek teljes egyéniségükkel, sajátjuk legjobb speciálitásával vegyenek részt a munkában, mi sem lehetünk mentek bizonyos pszichológiai tényektől és ez az, hogy együttesen mi is tömeget képezünk: a tömegpszichózis pedig sokszor irracionális, gyakran rapszódikus, néha esetleges, ötletszerű, sok benne az érzelmi momentum; ha tudat alatt is, de nem teljes felelősségű. A tudat alatti hajtóerők ösztönszerűek és sokszor hypercompensativok, explosív természetűek és a realitás lehetőségeit meghaladó impulzív kihatásuak. Sok ezekben az értékes faktor is, de sokszor halomba tudnák dönteni a sikeres munkának minden lehetőségét. Ha tehát Rendünk szellemében és úgy akarunk dolgozni, hogy páholyaink harmónikus, jó munkát végezzenek, követeljünk gondos, jó előkészítettségű bizottsági munkákat és lelkiismeretünk legszigorubb próbája legyen az, ha ilyen javaslatok elvetését kívánjuk. Óvakodjunk a demagógiától, ami csak szétéleszt, felületes, indulatos eredményeket teremt. A páholymunka természetesen nem merülhet azért ki a bizottsági munkák regisztrálásában, csak legyen kritikánk objektív, körültekintő, indulat- és szenvedélymentes. Spinoza az igazságot keresve — s mi mást keresünk mi itt? — arra a konklúzióra jut, hogy az emberi dolgok felfogásában két faktor akadályozza meg annak érvényesülését: „Trägheit und Einbildung“, a

renyheség és a beképzelés, amit mi a „dolgozásra és öröködésre” való felhívással akarunk kiküszöbölni.

Munkánkat összekötő, mindenekfelett levő érzés legyen a mindent megértő testvéri szeretet, s akkor rá fogunk jönni, hogy ez mindennek alapja és hűek leszünk Rendünk hagyományaihoz, teljes erőnk-
ból fogjuk szolgálni Rendünk ideológiáját és hozzájárulunk páholy-
életünk felvirágoztatásához.

A PÁHOLYOK KÜLSŐ KULTURMUNKÁJA

Irta: Dr. MARTON ERNŐ tv., Cluj

*Szemlénk legutóbbi számában „Páholyéletünk szel-
lemi megújódása” címmel közöltük Dr. Marton Ernő
tv. előadásának első részét, amely a páholyok belső
kultur munkájáról szólt. Az itt következő befejező
rész a páholy külső kultur munkájával foglalkozik.*

Kultur munkánk irányvonalainak megállapításánál nem szabad fi-
gyelmen kívül hagynunk, hogy Rendünk legfontosabb célkitűzései
közé tartozik „népünk szellemi és erkölcsi nivójának emelése.” Nem
elégedhetünk meg tehát önmagunk művelésével és saját ismereteink
 bővítésével, hanem ezt csak lépcsőnek kell tekintenünk, amely ma-
 gasabb célunkhoz vezet: a nép szellemi nivójának emeléséhez.

Minden nagyobb centrumban zsidó szabadegyetemeket kell léte-
síteniünk, ahol a zsidóság mai nagy problémáit és kulturális értékeit
a tudományos emelkedettség s elfogulatlanság szemszögéből fogjuk
ismertetni. Az előadókat és az előadásokat az a belső kultur munka
 fogja kitermelni, amelyről előadásom első felében beszéltem. A pá-
 holyvezetőség a páholyon belül feldolgozott témakörök közül ki fogja
választani azokat, amelyeket nyilvános előadás számára alkalmasnak
és szükségesnek tart s ezek fogják képezni a szabad egyetemi előadá-
sok anyagát.

Ilyenformán már eleve biztosítani tudjuk ezeknek a szabadegye-
temeknek bőséges anyagellátását, valamint az előadások nivóját és
Rendünk szellemének megfelelő irányát. Minden nagyobb zsidócent-
rumban havonként legalább egy, de lehetőleg két ilyen szabadegye-
temi előadás volna megrendezendő.

Az előadások érdekesebbé s változatosabbá tétele céljából, a
Munkaközösség figyelemmel fogja kísérni az egyes páholyokban
elvégzett belső kultur munkát és a sikerültebb előadásokat, illetve elő-
adókat kicseréli a páholyok között. Minden előadó-testvért kötelezni
kell, hogy az M. K. kijelölése alapján évenként legalább két testvér-
páholy szabadegyetemének meglátogatására vállalkozzék. Az ilyen
vendégelőadások programjának koordonálása az M. K. titkárságának
feladatát fogja képezni.

Elsőrendű páholyfeladatnak tartom zsidó népkönyvtárak felállítását, melyek egyrészt nélkülözhetetlenek a páholy belső kulturális-kulturális elvégzésénél, másrészt alkalmat adnak a páholyon kívülállók-nak, de főként a zsidó ifjuságnak a zsidó irodalomban és tudomány-ban való kiképzésükre.

Mindenekelőtt beszerzendők azok az alapvető standard-művek, melyek drágaságuk miatt az egyesek számára nehezen hozzáférhetők. Ilyenek pl. az Enciklopédia Judaica, a Jüdisches Lexikon, a nagy, Graetz, a nagy Dubnov történelmi kiadások, stb... Ezeknek a mű-veknek egyetlen páholykönyvtárból sem szabad hiányozniuk.

A páholykönyvtárak alapjainak megvetéséhez kedvező alkalmul szolgálhat a belső kulturprogram elvégzése. E kulturprogram során minden egyes testvér kötelességévé tétetik bizonyos, a számukra ki-jelölt témakörnek megfelelő könyvek elolvasása és feldolgozása. Nem-jelent nagy anyagi megterhelést, ha arra fogjuk kérni a testvéreket, hogy ezeket a könyveket saját költségükre rendeljék meg. Minden egyes testvérnél legfeljebb 2—3 könyvről lehet szó. Az ilyenformán beszerzett könyveket a testvérek feldolgozás után a páholy könyvtá-rának fogják adományként beszolgáltatni. Ha az általam felvázolt belső kulturprogramot következetesen végrehajthatjuk, minden páholy csakhamar igen használható és értékes könyvtár birtokában lesz, amelyet kis áldozatokkal lehet majd továbbfejleszteni.

Az egyes páholyvezetőségek következetességén és energiáján mul-lik ezeknek a könyvtáraknak mielőbbi megteremtése.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az erdélyi zsidóság történelmének megírása

Erdély zsidóságának nagy mulasztásai és nagy adósságai van-nak a zsidó tudománnyal szemben. Az utolsó 15 év alatt, amióta a magyar zsidóság tudományos intézményeitől elszakadtunk, ugyszól-ván semmi alkotás, de még kezdeményezés sem történt ezen a téren, s még csak nyomai sem találhatók az alkotó zsidó szellemi életnek.

Más intézmény hiányában a páholyoknak, illetve a M. K.-nek kell vállalnia ezt a nehéz, de annál előkelőbb feladatot is.

A legsürgősebb adósságunk nemcsak az egyetemes zsidó tuda-mánnyal, de elsősorban önmagunkkal szemben az erdélyi zsidóság tör-ténetének megírása. Ennek az adósságnak megfizetése úgyszólván már halasztást sem tűr.

Az itt élő körülbelül 300.000 lelket számláló zsidóságnak multja és történelmi útja valóságos terra incognita, amely még felfedezésre és feltárára vár. Kisebb monográfiáktól és ötletszerű publikációktól eltekintve még csak kísérlet sem történt eddig e történet megírására. Néhai Dr. Eisler Mátyás kolozsvári főrabbi igen értékes, de ugyan-csak fölöttébb hézagos tanulmányain kívül nincs is számottevőbb megnyilatkozás ezen a téren.

A történelmi írás azonban igen bonyolult és hosszadalmas dolog. Egy ember nem is tudja elvégezni, mert ahhoz, hogy történelmet le-hessen írni, előbb fel kell tártani az emlékeket és dokumentumokat, me-

lyek a történelem alapjául szolgálnak. Erdély különböző levéltáraitban az elsárgult akták és levelek között az értékesnél értékesebb dokumentumok vannak eltemetve, melyek talán nem is sejtett új adatokat rejtjenek magukban az erdélyi zsidóság multjára vonatkozólag.

Ezeket a dokumentumokat kell mindenekelőtt kiásni poros sírkükből, ha egyáltalán akarjuk, hogy az erdélyi zsidóság történelme valaha is megíródjék. A páholyoknak, illetve a M. K.-nek anyagi és erkölcsi ösztönzést kell nyújtaniok mindazok számára, akik hajlandónak nyilatkoznak e körülményes kutatómunka elvégzésére.

Csehszlovákiai testvérpáholyaink már 10 év óta végzik a kitűnő Prof. Steinherrz tv. vezetése alatt ezt a történelmi gyűjtőmunkát s eddig 5 vaskos kötet jelent meg a csehszlovákiai zsidóság történelmi dokumentumairól. Ugyanilyen irányú tevékenységet folytatnak a jugoszláviai és lengyelországi páholyszervezetek is.

A M. K.-nek tehát a lehető legsürgősebben pályázatot kell kiírnia, amelyben felszólítja a zsidó történelem iránt érdeklődő s megfelelő tudományos előképzettséggel rendelkező embereket ezen dokumentumok összegyűjtésére. A pályázatnak magas anyagi jutalmakat kell kilátásba helyeznie mindazok számára, akik a munka elvégzésére vállalkoznak. A történelmi adatgyűjtés — hosszadalmas, fáradtságos és költséges munka, heteket, sőt hónapokat kell eltöltenie a kutatónak régi megyei, városi és hitközségi levéltárakban, muzeumokban és könyvtárakban, amíg kibányássza a dokumentumokat.

A M. K.-nek erre a célra évenként bizonyos meghatározott összeget kell felhoznia, véleményem szerint legalább 50—60 ezer lejt, hogy ennek a tudományos kutató munkának anyagi feltételei legalább minimális mértékben adva legyenek.

Az egész zsidó tudományos világ elismeréssel fog adózni az erdélyi páholyoknak, ha magukra vállalják e fontos feladat elvégzését.

Erdélyi zsidó folklór

A történelmi anyaggyűjtéssel párhuzamosan haladhat az erdélyi zsidóság sajátos népszokásainak, népművészetének és irodalmi emlékeinek összegyűjtése. Erdély különböző területein kompakt tömegekben éltek és élnek ma is zsidók, amelyek a sajátos környezet és geográfiai viszonyok hatása alatt a többi zsidó csoportoktól eltérő sajátos mentalitást termeltek ki. Ennek a mentalitásnak és életformának irodalmi, művészeti, zenei és népszokásbeli lecsapódásai az egyetemes zsidóság kulturkincsei közé tartoznak. Összegyűjtésük és megőrzésük egyetemes kulturérdek s elvégre a páholyok legszebb feladatai közé tartozik. Ebből a munkából fog majd kisarjadni az erdélyi zsidó muzeum, gyűjtőhelye mindezen feltárt népi emlékeknek.

Az erdélyi zsidóság szociológiája

Végezetül pedig egy olyan páholy-feladatról akarok megemlékezni, amely a zsidó ma és holnap szempontjából felmérhetetlen fontossággal bír. Ezzel a problémával már hosszabb idő óta foglalkozik a eluji Salom Páholy és a M. K. vezetősége. Az erdélyi zsidóság szociográfiájának megírásáról, illetve felvételezéséről van szó. Ahhoz,

hogy az erdélyi zsidóság gazdasági és szociális helyzetét fenyegető veszedelemekkel szemben védekezni tudjunk, ahhoz, hogy ifjúságunk gazdasági jövőjének konturjait megláthassuk, mindenekelőtt pontosan kell ismernünk a zsidóság jelenlegi gazdasági és szociális strukturáját, elhelyezkedését és mozgásirányait. Ebből a célból kell elkészítenünk az egész erdélyi zsidóságra kiterjedő szociográfiai felvételeket. Ez a munka szintén rendkívüli türelmet, alaposítást és anyagi áldozatokat követel. Az önkéntes munkatársak százaira lesz szükség, hogy megközelítő precizitással készülhessenek el az adatfelvételek.

Minden egyes páholynak és testvérnek elsőrangú kötelessége aktív módon kivennie részét ebből a munkából, amely mélyen belevág mindennapi életünkbe és felbecsülhetetlen szolgáltatásokat tehet jövő gazdasági boldogulásunk kialakulásában.

A BNÉ BRITH SZTAMBULBAN

Irta: DIAMANT IZSÓ alelnök tv., Cluj

„Die Juden und das Wirtschaftsleben“ című könyvében Werner Sombart felveti a problémát, hogy vándorlásaik és szívgárgásaik folyamán a zsidók húzódtak-e oda, ahol a gazdasági élet fellendülni kezdett, hogy mindenütt jelen legyenek, ahol a gazdasági élet virágzásban állott, — vagy a gazdasági élet az ő megjelenésük nyomán virágzott-e fel?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Minden kétséget kizáróan megállapítható azonban, hogy a zsidók jelenvalósága és a gazdasági élet virágzása egybeesik. Tekintettel arra, hogy különösen Spanyolország esete egy olyan jelenséget produkált, amely a többi esetekben ennyire tisztán nem mutatkozott, — nemcsak Sombart, hanem mások is arra a megállapításra jutottak, hogy a második feltevés a helyes és a zsidók váltották ki a gazdasági életnek mindenkori fellendülését és ők voltak azok, akik az adott helyzetben a legtöbbet járultak hozzá ahhoz, hogy az illető ország, tartomány vagy város, amely nekik hajlékot nyújtott, erőben, gazdaságban gyarapodjék.

Spanyolország a zsidóság kiűzetése után még majdnem másfél századig megtudta őrizni nagyhatalmi mivoltát, de gazdasági jelentőségét úgyszólván abban a pillanatban veszítette el, amikor a zsidóságot országából kiűzte.

Az a zsidóság, mely Spanyolországból kiűzve új hazát keresett, jórészt a szultánok védelme alá helyezkedett, akik őket tárt karokkal fogadták. Itt új hazára leltek és tényleg hathatósan működtek közre abban, hogy az az ország, mely őket befogadta, a világi hatalom mellé egy bizonyos kereskedelmi jelentőségre tegyen szert, amelyet jórészt Spanyolország rovására tudott elérni és amely Törökország jelentőségét és hatalmát konzerválta, mindamellett, hogy Amerika és az indiai tengeri út felfedezése a gazdasági súlypontot a Földközi tenger mellékéről Európa nyugati partjaira helyezte át.

Emberi jogokról oly értelemben mint azt ma és a nyugati államokban általában eddig értelmeztük, Törökországban abban az időben szó nem lehetett, de vallási türelmetlenség alatt nem igen szenvedtek ott a zsidók, ha bizonyos vallási elzárkózottságból kifolyólag nem is juthattak soha olyan ranghoz mint amelyet p. o. Ibéria félszigetén élveztek. Ez a zsidóság a görögökkel vetekedve mai napig megtartotta szerepét, hogy az országban a kereskedelem misszióját töltse be, anélkül azonban, hogy nagyobb lendültre és áthatóbb alkotásokra alkalma nyílt volna. Spanyolországból való kűzetése után fűtötte a bosszú a hóhérok és pribékek ellen, de az ország nyelvét négy és félévszázad után is hűen megőrizte. Lendülethiánya, a kereskedelemnek nem kedvező atmoszféra, a féktelen „basáskodások“, az örökös háboruszkodások és a nép nagy szegénysége nem engedték, hogy olyan sikerekre tekintsen vissza ez a fanariotákéhoz hasonló elnyomatás alatt álló zsidóság, hogy országának annyit használhasson, amennyit másutt használni tudott. Nyilvánvaló, hogy a zsidóságnak gazdasági képességének kifejlődéséhez a gazdasági élet kifejlődéséhez szükséges atmoszférára is szüksége van és ezt az atmoszférát Törökországban számukra megteremtteni nem sikerült, — a történelem kerekeit visszafordítani pedig nem tudták.

Ez a magyarázata annak, hogy Törökország mai elég tekintélyes számú zsidóságának a sorsa nem éri el ama nyugati államok átlagát, amelyekben ma vallási türelmesség uralkodik. Nincsenek ghettóik, csak városaik vannak, amelyek maguk is ghettószámba mennek és ha a nemzeti áramlat, mely most Törökországban is végigszánguld, kifejezetten a vallási türelmesség alapján áll is, mégsem lehet a helyzetükről azt állítani, hogy különösen rózsás volna.

A Bne Brith Stambulban, egy dekadenciába esett városban, amely a maga egzisztenciájáért küzd és amelynek minden lakója ennek a létért való küzdelemnek nyomasztó súlyát érzi, mondhatni nagy tekintélynek örvend. A városnak igen sok tekintélyes és előkelő intellektuel zsidó tagja van és ezek szinte kivétel nélkül tagjai a Bne Brith-nek és nagyrészen tagjai egyúttal az ottani szék. szervezeteknek is.

A Pera nevezetű városrészben egy csöndes mellékutcában hatalmas palotájuk van, amely zavartalan munkásságuknak van szánva. Izléses és nem kirívó, de minden meghunnyászkodás és bujkálás nélkül jelzi a Bne Brith szó néhány embernek azt a jogát, hogy idejárjon a munkától fáradtan, tisztultabb légkörben, erkölcsi házist szerezni és lelkimegújhódást találni a profán életnek sokszor kiméretlen küzdelmeihez. Itt gyűlnek össze minden hét keddjén csöndes munkára azok, akik kötelezettségeket éreznek a társadalom elesettjei és nyomorultjai iránt és itt gyűlnek össze naponta társadalmi érintkezésre azok is, akik a Bne Brith-nek nem tagjai, de szívesen támogatják őket abban a munkájukban, amely a széthulló kévét össze akarja fogni.

A férfitábor mellett még két fiókpáholly is működik: a nemrég megalakított női páholy és az ifjusági páholy. A női páholy külön dolgozik és szerves kiegészítő részét képezi a férfimunkának, amely

nem csupán a beérkezett, kész értékeket kívánja munkásai sorában látni, hanem megkísérli az ifjúságot idejében előkészíteni és nevelni.

Az általában ismert munkán kívül utolsó időben a Németországból kiüldözött, vagy honosságuktól megfosztott polgárok helyzetét kívánják intervenciókkal és közvetlen segítséggel enyhíteni, de kiterjed a figyelmük mindarra, amit szociális téren és a nevelés terén tenni lehet és nyugodt lélekkel el lehet mondani róluk, hogy erről az áldozatkészségről is rá lehet ismerni a zsidósághoz való föltétlen hozzátartozásukra.

ERDÉLYI ZSIDÓ PORTRÉK

BOSCHÁN GÉZA tv.

A cluji Salom páholy nemrégiben alapítványt tett a tanoncotthon javára, alapítványát pedig Boschán Géza tv.-ről nevezte el, így akarván kihangsúlyozni Boschán tv. érdemeit. A Salom páholynak ez az elhatározása teszi időszerűvé, hogy arcképcsarnokunkban foglalkozzunk Boschán tv.-el is.

Amikor a Szemle megkezdte egyik másik érdemes tv. bemutatását olvasói előtt, tisztában volt, hogy csak kettős szempontjai mellett teheti. Az egyik, hogy bizonyos időszerűsége van szükség, hogy kiragadjunk az erdélyi páholy tv.-ek közül egy nevet, hiszen időszerűség nélkül nagyon sok tv. megérdemelné, hogy foglalkozzunk külön is vele. A másik meggondolás pedig, hogy tisztában kell lennünk azzal, hogy a páholyok közössége intím közösség. E folyóirat csak a „beavatottak” számára íródik. Kiemelkedő egyéniségeinket és tehát a mi közösségünk szemszögéből nézzük és ezt annál is inkább tehetjük, mert aki itt érdemessé teszi magát a méltatásra, tágasabb közösségek megbecsülésére is érdemes.

E kis és sok tekintetben talán fölösleges előljáró beszéd után elmondhatjuk, hogy miért vállalkoztunk szívesen Boschán Géza portréjának megrajzolására. Rá akarunk mutatni ugyanis arra, hogy a mi munkánk természete olyan, hogy sokszor többet ér a csendes, gyakorlati, körültekintő, tettekben megnyilatkozó, okos, következetes cselekedet minden ékeesszólásnál és ragyogó eszme sugárzásánál. Nem mintha az utóbbit nem tudnók megfelelő képpen értékelni. De nem ér semmit, ha nincs mögötte az a tábor, amelyet én legszívesebben Boschán Géza táborának neveznék. Intellektuelak és gazdasági férfiak — egyik a másikat egészíti ki. Ez olyan principium a páholy-életben, amely döntő befolyású volt minden páholygarnitúra és e garnitúra utánpótlásának a kiválogatásánál.

Ami Boschán Gézánk, hogy némi életrajzi adatokkal is szolgáljunk, még a közjogi változások előtt került el Clujra. Főnöke volt a nagyhirű Neumann cég egyik fiókjának és Clujon is ugyan-

azt az állást töltötte be, már kezdettől fogva. Alig pár esztendő
időzik itt, azonnal kiderült róla, hogy a város kereskedőtársadal-
ma olyan férfit kapott benne, aki iskolai példája lehet a „tüch-
tig“, megbízható, előrelátó, koncepciókban gazdag kereskedőknek.
Boschán G. tv. érvényesülése e társadalomban annál tiszteletremél-
tőbb, mert ő sohasem küzdött vezető helyekért, csodálatosan sze-
rény ember volt, aki valósággal irtózott, hogy jelszavak hangos-
hordozójává váljék. Reggeltől estig az őrhelyén, magánélete egy
angol patricius zárkózott életformájára vall. Elsősorban üzletét
akarta felvirágoztatni, ami nem könnyű feladat, ezt a kereskedők
tudják a legjobban. Még nehezebb feladat megtartani egy üzletet,
akkor, amikor a gazdasági válság olyan pusztításokat végzett a
piacon, amilyenre nemzedékek óta nem volt példa.

Boschán tv. megfelelt feladatának, de többet tett annál. Felis-
merte, hogy neki a közel szemből is kötelességei vannak. A köz-
szel szemben érzett kötelességét azonban nem a szokásos legkön-
nyebb módon intézte el: leadni a bőség obulusait jótékonyági cél-
ra, eleget tenni annak a bizonyos cedokonak, amit már az ótesta-
mentum is előír a tehetősebb zsidó számára és ezzel könnyíteni a
lelküismereten. Jótékonyságot úgy, hogy a jótékonyági összegből
nem közgazdasági értelemben vett vagyon, tehát értékek haszon-
talan felhalmozása legyen, de „tőke“, amely új tőkét varázsol elő,
megmozgat munkáskezeket és új élettevékenységek forrásává válva
tölti be a rendeltetését — ez volt a Boschán Géza testvér
ideálja. Több mint tíz évvel ezelőtt valóra váltotta ked-
venc gondolatát, amely már azelőtt is foglalkoztatta: a tanonc-
otthon létesítése. A megalakult árvagondozó munkájában részt
vett és itt jött rá az ötletre, hogy ennek az intézménynek keretei-
ből ki kell nőnie egy „külön“ tanonc-otthon intézménynek, amely
földhözragadt szegény ifjaknak kenyeret, egzisztenciát ad a kezébe
és megalapozza a kereskedő ifjak erkölcsi és anyagi jövőjét. Két
ízben olyan alapítványt tett, amelynek összege közel jár a százezer
lejhez. Ő maga vette kezébe az egész intézmény organizációját, ő
maga szedte össze azokat a pénzeket, amelyeket még szükség volt
beinvestálni a tanonc-otthonba. Több mint tíz éven keresztül min-
den szabad idejét ennek a szép intézménynek szentelte. A tanonc-
otthon negyvenhárom növendékkel indult el. Azok, akik a múltkor
a Salom páholy ülésén részt vettek Löbl testvérnek, a tanonc-
otthon agilis igazgatójának beszámolójánál, már a rideg számadat-
okból is megállapíthatták, hogy ez a virágzó intézmény sorsa kez-
detől fogva napjainkig Boschán Géza áldozatkészségével és agili-
tásával volt összekötve.

Nem hálás feladat személyi érdemeket méltatni. A különböző
veszélyek Scillái és Charibdysei között hanyódik a krónikás.
Vajjon meg lesz-e elégedve a portréval a modell? Nem tartja-e
tulságosan hízolgónak? Vagy nem az az érzése-e, hogy „többet“ és
szebbeket kellett volna róla írni? És azok is, akik kívülről nézik a
képet, megtudják-e állani, hogy agyon ne kritizálják a modellt
vagy a festőt? Boschán tv. portréjának megrajzolásánál azonban

aligha érhet ilyen veszedelem. (Legfeljebb a „modell” részéről, aki ösztönös szemérmetességénél fogva tiltakozik, hogy akár keveset, akár sokat, akár jót, akár kevésbé jót írjanak róla.) Mert az általános közfelfogásnak, a páholyok Common sens-ének tesziünk eleget, amikor Boschán Géza tv. „példaadó” tevékenységét méltatjuk. Azét a Boschán Gézáét, aki most a Kishitelbank igazgatósági elnöki székében is az elvégzendő nehéz közéleti és gazdasági feladatok dandárját vállalta magára.

Ha Boschán Géza tv. csak a tanonc-otthon ügyét vállalta volna magára — akkor is — a Hagada szavaival — dajenu, elég lett volna. Ha csak a kis bank terhét, akkor is... de még mennyi altruista teher van a vállán, azt csak ő tudja. Szerencsére: birja. Kedves, szerény, arcáról soha le nem tűnő mosolya (már ebben is annyi a megnyugtató és bizalomkeltő, hogy szinte dajenut mondunk) az örök optimizmus, az alkotó és szünetlenül bizakodó erő jelenlétét igéri nekünk. (—i.)

FRANZ OPPENHEIMER — HETVEN ÉVES

A minap ünnepelte Franz Oppenheimer hetvenedik születésnapját. A világhírű nemzetgazdász elsősorban mint tudóst könyvelte el a közvélemény. Bennünket nemcsak azért érdekel, mert Oppenheimer történetesen zsidó is, de mint zsidó, külön is markáns egyéniség.

Oppenheimer életét, eszméinek fejlődését maga mesélte el *Erinnerungen* című könyvében. Említsük meg röviden, hogy mit köszönhet neki a szociológia elsősorban.

Oppenheimer 1884-ben született. A fiatal Oppenheimer írói babórokra vágyott. Író akart lenni, mellesleg orvos. Tíz évig, mint orvos működött. Mint író színdarabokat írt. Nem voltak sikerei velük. Mint szociológus a német földreform-mozgalom iránt érdeklődött. A mag, amelyből szociológiai érdeklődése kicsirázott: kivezető utat kell keresni a kapitalizmus és a kollektivizmus között. Ez a gondolat mindig a közepre állította. Haladó gondolkodására vall, hogy az ellentétet, amely ma betölti századunk egész gondolkodását, már évtizedekkel ezelőtt felismerte és minden eszméjét ennek a kompromisszumnak szolgálatába állította. Szociológiai művei nagy feltűnést keltettek. Csakhamar egyetemi tanszéket kap, előbb Berlinben, majd Frankfurtban tanít. A természettudományon keresztül jut el a szociológiáig. Kimutatja, hogy a nagy vagyonok nem természetes úton állottak elő, amint ezt néhány romantikus társadalom-bölcsész dajka-meséje tanította. Az együttélés bünbeesése ott kezdődik, hogy a történelem hajnalán egyik csoport leigazza és hatalmába keríti a másikat. Szociológiájában három kérdés megoldására törekszik: földkérdés, állam problémája, népesedés. Különösen az első a fontos. Abból indul ki, hogy mindaddig, amíg a nagybirtok fennáll, világunk a nyomor

világa lesz. Mindenkinnek csak annyi földbirtokot szabad szerezni, mint amennyit megművelhet. A földjáradéknak tehát meg kell szűnni. Ha más gondolatsorokon keresztül is, de ahhoz a megoldáshoz jut el, mint Henry George híres könyvében, hogy a földjáradékot le kell foglalni az állam javára. Természetesen Oppenheimer államelmélete egészen originális gondolat lesz munkásságának egyik későbbi szakaszában.

Bodensperre-elmélete a szocialistáknak, Kautskynak és Marx számos hívének ellentmondását váltotta ki. A szocialisták a „természetes akkumuláció” tanát hirdetik és így sok tekintetben elválnak újuk az Oppenheimerétől. Oppenheimer rendszerében mindig a mezőgazdaság játszik vezető szerepet, a mezőgazdasági termelés dönti el az összes társadalmak sorsát. Jelentős a **Siedlungs-genossenschaft**ra vonatkozó könyve, amely 1896-ban jelent meg. A települési szövetkezetre vonatkozó eszméi a század elején nagy feltűnést keltettek. Helyesen jegyzi meg egyik méltatója, dr. Ernst Simon, hogy Oppenheimer, a zsidó volt az, aki szakított a bővöllettel, amelybe a nemzetgazdászokat a technika és az ipar ejtették és a földpolitikát ismét a nemzetgazdasági gondolkodás tengelyébe helyezte. Oppenheimer felfedezte a falu óriási horderejét és így önkéntelenül is a cionista gondolkodást szolgálta, amely a városok népének megmutatta a falu-problémák minden jelentőségét.

Ami Oppenheimer államelméletét illeti, a mai autoritativ államelméletek, a hegeli, paretoi, a soreli elgondolások, másrészt a stalíni államteóriák mellett Oppenheimer államfelfogása nem látszik időse-rűnek. De a szociológiai közérdeklődés hullámmása majd idővel ismét előtérbe fogja hozni ezt az originális gondolkodást. Míg Marx és Engels az állam keletkezését gazdasági okokkal: csere-kereskedelem, pénzgazdaság, munkamegosztás, magyarázzák, Oppenheimer az erőszakos hódításokra viszi vissza az állam keletkezését, kimutatva, hogy a hódító törzs lesz az uralkodó osztály, a kizsákmányoltak pedig az alsó osztály. Oppenheimer így bizonyos mértékig a **politika primatusságát** fejt ki a gazdasági primatussággal szemben is, így érintkezési pontjai vannak a mai divatos államelméletekkel is. Oppenheimer gondolkodása azonban a baloldalt is megtermékenyíti. Kautsky: Történelmi matérializmus című munkájában tovább fejleszti Oppenheimernek kezdetben tagadott elméletét és egybe olvasztja a marxai tanításokkal. Kautsky ugyanis utal arra, hogy a hódítás és az erőszak egymagukban még nem magyarázat, mert ezek mögött is ott áll a mindenkori gazdasági viszonylat, tehát a történelmi matérializmus törvénye.

Oppenheimer nagy munkája a **Sistem der Sociologie** című könyve, amely négy kötetből áll és az utóbbi években jelent meg. Ebben a művében történetet ad, kezdve a népvándorlástól napjainkig. Itt nemcsak a szerző agy-munkája emelkedik ki, de a historikus ritka értékű anyaggyűjtése is. Oppenheimer adattára önálló, ő maga kutatta fel. Az eddigi világtörténelem Oppenheimer tanítása szerint ötezer évre visszamenőleg csak államok története. A jövő története egy „politikai eszköztől” felszabadított társadalom története lesz, amelyben az „ökonómiai eszközök” igazsága fog élni és irányítani.

Oppenheimer végzete, hogy sem a polgári gondolkodás gazdasági elméleteit nem tekintette egymagukban helytállóknak, sem a marxizmus gondolkodás sémáiba nem volt képes belenyugodni és így a pillanat őt, a gazdasági eszmék egyik leggyakorlatibb uttörőjét bizonyos mértékig „ideológussá” tette. Viszont hervadhatatlan érdeme, hogy megtermékenyítette a szociális gondolkodást a maga szabad szociálizmusával és amalgamot hozott létre a polgári radikálizmus és a szocializmus tanai között.

Nem éreztelen ebből az értékes jubileumi alkalomból egy kis visszatekintést tenni a zsidóság szerepére az újabb gazdasági és társadalmi kutatások terén. Utalok itt Ludwig Feuchtwanger figyelemre méltó tanulmányára. A cikkíró kimutatja, hogy Németországban az utóbbi husz évben Ludwig Mises, Heimann Eduárd és Oppenheimer vetették hatásos bírálat alá a marxizmus tanokat. Mises a merev történeti materializmus béklyóitól szabadította fel a szociológiát. Heimann rámutat arra, hogy a liberálizmus nem individuális és mechanisztikus vallami, hanem közösségi pátoz megnyilatkozása is és legnagyobb érdeme, hogy közhasznú, a közjóét primatusságát tételezi fel. A szociális liberálizmus elméletét azután Oppenheimer tette be. Említett hárman kívül egy egész sereg zsidó szociológus működött Németországban, akik közül a legkiválóbbak: Kurt Singer, Edgar Galin, Landauer, Julius Bonn, Franz Eulenburg, Ignaz Jastrow. Végül tisztelettel kell megemlékezni egyik legnagyobb zsidó nemzetgazdászról és szociológusról, aki az angol klasszikus közgazdasági iskola büszkesége volt és aki a maga leegyszerűsített, matematikából kölcsönzött tételeivel mély hatást gyakorolt az egész tizenkilencedik század gondolkodására, Ricardóról. Ricardótól Oppenheimerig nagy az út, de zsidó agy munkásságával van kikövezve.

Téessék most említés a zsidó Oppenheimerről is. Eszméit a telepítésre vonatkozólag megkísérelték hosszú évekkel ezelőtt Merchaviahban és Emektól nem messze a Tábor-hegyén gyakorlatban megvalósítani. Kísérletei nem sikerültek eléggé és a háború előtt Oppenheimer mintha távolodott volna buzgó cionizmusától, vagy még helyesebben, ennek építómunkája távolodott el tőle. De a zsidó telepítési probléma mindig foglalkoztatta azután is. Négy ízben járt kiinn Palesztinában és az ott történeteket a zsidó és a szociológus szemével kísérte állandó figyelemmel. Az ott tapasztaltokról tanulmányokat írt és észrevette a települések újabb módszereinek hibáit is. Az a Németország, amely megfosztotta őt, hogy szavát hallassa, még fokozottabb mértékben Palesztina szószólójává tette. Ő maga nem él odakint, de fia, aki szintén tudós, ha mindjárt más munkaterületen is, állandó palesztinai lakos és vezet a rehovoti mezőgazdasági kísérleti állomást.

(—i —6.)

KULFOLDI BB-ÉLET

Meggondolkoztató jelenség, hogy amíg a technika haladása, a gazdasági élet szövevényessége és a keresztül-kasul kötött politikai szerződések egyre jobban elmoszák a határokat és távolságokat, addig a BB Rendben alig észlelhető, hogy szervülési tendencia volna a disztriktok, vagy akár az egyes országban belüli páholyok között is. Pedig a Rend feladatai távolról sem lokális kaliberűek ma, — a zsidó existenciája általában való veszélyeztetettsége és az antiszemitizmusnak annyi vezető államban való előretörése meglehetősen uniformizálták az „örködni” akarók kötelességeit. Ennek dacára itt is — ott is önerőből és egymásról szinte mitsem tudva próbálnak megoldani azonos problémákat BB-testületek, jöllehet egy szervezettebb összefogásnak legalább annyi haszna kétségtelenül volna, hogy megtalált utakat nem kellene másoknak még mindig keresni. (Mennyire nem ismerjük pl. a németországi események BB-vonatkozásu tanulságait!)

Ökvetlenül fel kell, hogy vetődjének ezek a gondolatok, amint az osztrák disztrikt szemléjének néhány utóbbi számát olvassuk. Adolf Böhm tv-nek, a bécsi Wahrheit páholy elnökének („Die zionistische Bewegung” című műve, mint a cionista irodalom standardmunkája, nálunk is közismert), cikkeiből mintha csak valamely erdélyi tv. szólna hozzánk. Adolf Böhm elnök tv., akit ez év januárjában 60. születésnapja alkalmából meleg ünneplésben részesítettek a bécsi páholyok, három cikkben foglalkozik a zsidóság általános és az osztrák zsidóság speciális problémáival. A cikkek közül kettő a februári bécsi eseményeket megelőzően íródott, de a harmadik sines ezekkel az eseményekkel összefüggésben, hanem az aktualitásoktól elvonatkoztatva magasabb elvi szempontokból vizsgálja a zsidóság helyzetét és keresi a megoldást.

„A zsidóság hadiállapotban él” — idézi Adolf Böhm tv. Sokolovot — a megtámadott fél azonban számtalan csoportra van tagolva, ami megbénítja ellenálló erejét. Mint a legtöbb állam zsidósága, úgy az osztrák zsidóság is teljes dezorientáltságban él, nincsenek alkotmányos és elismert reprezentánsai. Dr. Friedmann tv-nek, mint hitközségi elnöknek sikerül néha a zsidóság reprezentánsaként meghallgatásra találnia, ami azonban nem megoldás a mai helyzetben. A zsidóságnak egységként kell jelentkeznie.

Az osztrák zsidóságban a „kisebbségi jogok” kérdése okozta eddig a differenciákat. Ezek a differenciák azonban csak félreértéseken alapulhattak, hiszen a kisebbségi jogok nem kisebb jogok. Adolf Böhm elnök tv. kimutatja, hogy a saingermaini szerződés 62–69 szakasza, mely különleges védelmet biztosítanak a kisebbségek jogai számára. Ezek a szakaszok a szerződő államok alkotmányába is felvételtek és csak a Népszövetséghez tartozó hatalmak egyöntetű határozatával változtathatók meg. Semmi ok nincs arra, hogy ezt az alkotmányos védelmet eldobja magától az osztrák zsidóság, amely, bármily minőségben is, de kisebbséget képez Ausztriában.

Az emberi és állampolgári jogok védelme tekintetében nem le-

hetnek differenciák a zsidóságban, ezért legfőbb ideje, hogy a különböző pártárnyalatok összefogjanak és megszűnjék a zsidóságon belüli viszálykodás. A Rendre, amely a szeretetet és harmóniát van hivatva terjesztetni, pozitív feladatok hárulnak ebben a tekintetben. Ezért vette a kezébe már hónapokkal ezelőtt dr. Schnabl ex-nagyelnök tv. a különböző pártárnyalatok összefogására irányuló kezdeményezést és ezért fáradozik Adolf Böhm tv. is ebben az irányban.

A zsidóság hátrányos adottságainak, amilyen pl. a széthúzás, kiküszöbölése után természetesen pozitív feladatok következnek. Az osztrák sajtó nagy részét gunyosan „Judenpresse“-nek titulálják, ami azonban csak arra jó, hogy egyesek felelőtlen és nem a zsidóság hozzájárulásával történő megnyilatkozásainak ódiúmainak a zsidóságra hárítsák a szembenállók. De facto azonban nincs a zsidóságnak egy egyetemes napilapja, amely zsidókhoz és nemzsidókhoz egyaránt egyöntudatos és méltó hangon szólna. Egy ily lapra sürgősen szükség van.

Klépítendő az iskolarendszer, mielőtt a zsidó nevelésügyet súlyosabb katasztrófa éri. Racionalizálendő a szétaprózott szociális munka, amely nem mindig a legfontosabb feladatokat szolgálja. Előmozdítandó a Palesztina-építés nem mint politikai akció, hanem mint a zsidóság általános problémáinak egyik leghathatósabb megoldási módja. Szükség van a zsidó egyének magatartásának befolyásolására, hogy ne történhessenek felelőtlen megnyilatkozások a zsidó sorsközösség kárára.

Az utóbbi idők eseményei a messzire lendült elemeket is kezdik visszasodorni a zsidó élet medrébe. Ezek az elemek is kezdik megérteni, hogy a zsidó mult az ő multjuk és a zsidó jövő az ő jövőjük. Eből ki kell termelődniök azoknak a képességeknek, amelyekkel megfelelhetünk az idők követelményeinek.

A továbbiakban a cionizmussal szembeni elfogultságot igyekszik eloszlatni Adolf Böhm elnök tv. A cionizmus alapgondolata, hogy a zsidóságot mint kollektívumot éri mindig a támadás, a zsidóságnak mint kollektívumnak kell tehát helyzete megoldására törekednie. Az asszimiláció egy történelmileg szükségszerű etap volt, de kiderült, hogy a zsidóság nem asszimilálható teljesen. A cionizmus ezt előrelátta és dolgozott is ennek megfelelően. Nem kell tehát a cionizmusban mást látni, mint a zsidóság egészséges népi regenerálódási folyamatát.

Dr. Wilhem Knöpfmacher disz-nagyalelnök tv. az osztrák disztrikt szemléjének januári számában megjelent „Ein Mahnruf“ című cikkében a Rendet a zsidóság grandiózus nevelőszervezetének nevezi, amelynek az a feladata, hogy minden tagját zsidó lényéből folyó kötelességei felismerésére és teljesítésére rávegyesse. Ha a Rend helyesen végzi el ezt a nevelőmunkáját, akkor nincs is szükség arra, hogy ömaga nagyobb aktivitással lépjen fel kifelé, mert a tv-ek fogják a páholyokon kívül is elvégezni a feladatokat.

Helyszűke miatt nem térünk most ki az osztrák disztrikt szemléje utóbbi számainak több más érdekes és tanulságos cikkére, valamint az ausztriai páholyok évi jelentésének ismertetésére, hogy mó-

dunkban legyen — nagy vonásokban legalább — a cseh disztrikt szemléjének anyagából is némi izelítőt adni.

A cseh disztrikt szemléjének márciusi száma a csehországi páholyok és nővérszervezetek évi jelentését közli. Többször volt alkalmunk arra a hatalmas teljesítményre rámutatni, amelyet úgy a kultúra fejlesztése, mint a szociális feladatok terén a cseh páholyok kifejtének. Szemlénk novemberi számában részletesen ismertettük a cseh nagypáholy közgyűléséről szóló beszámolónk keretében azt a munkát, amelyet a nagypáholy a saját működési körében végez és azokat a hatalmas anyagi áldozatokat, melyeket a maga budgetje keretében hoz kulturális és szociális célokért. Az egyes páholyok évi jelentéséből megtudhatjuk most, hogy mit produkálnak a páholyok külön-külön is.

Megtudjuk pl. azt, hogy a 130 tagot számláló „Union” nevű pilseni páholy nem kevesebb, mint 29 intézményt részesít rendszeres támogatásában, — a prágai „Bohemia” páholy, amely ez évben ünnepelte 40 éves jubileumát és ez alkalomból pecsétgyűrűket adott át az életben levő alapító tagoknak, 165.000 cseh koronát osztott ki kulturális és szociális célokra, németsegély-akciójára csak maguk a tv-ek 186.000 cseh koronát adakoztak, — a meglehetősen tagolt „Karlsbad” nevű páholy, amelynek Karlsbadban, Marienbadban, Egerben és Franzensbadban vannak tagjai, kulturális és szociális vélokra 136.000 cseh koronát költ évenként, vagyis tv-enként csupán ily célokra havi cca 400 leit, — a „Silesia” nevű 81 tagot számláló troppai páholynek 58.000 cseh korona kulturális és szociális célú kiadásai voltak, de ezen kívül számos alapítványt is kezel a páholy, amelyek növelik jótékonyági teljesítményeit, így pl. van a páholynek egy 100.000 cseh koronát kitevő tv-i segélyalapja, amelyet a tv-ek önmegadóztatással gyarapítanak, — az „Alliance” nevű Böhm-Budweissi páholy öt olyan intézményben való tagságot tesz kötelezővé a tv-ekre nézve, amelyeket a páholy protezsál, — a „Fides” nevű pozsonyi páholy tv-i csupán a helyi zsidó kórház céljaira cca 200.000 cseh koronát adtak (a páholy 74 tagot számlál), — a „Menorah” nevű trautebauai páholyban a tv-ek havi átlagos teljesítménye 877 lei, az önmegadóztatás rendszere itt is meg van honosítva, — a „Concordia” nevű kassai páholy amely a legfiatalabb a cseh disztriktben és amelynek tagjai, számszerint 51-en, Ruszinszko 9 helységéből rekrutálódnak, szintén meg tudott már engedni magának egy 20.000 cseh koronányi szociális célú kiadást, szép könyvtárat tart fenn és szervezője a ruszinszko-i segélyakcióknak, amelyekben a disztrikt valamennyi páholya részt szokott venni.

Csak innen-onnan ragadtunk ki egy-egy adatot, de természetesen semmivel sem maradnak el a fel nem sorolt páholyok is, amelyek megemléztését csak a számok további halmozásának elkerüléséért mellőzzük. (Éppen annyi okunk lett volna pl. a „Moravia” nevű brünni páholyt is a fenti felsorolásban említeni, amelynek tagjai csupán a német emigránsok segélyezésére 102.000 cseh koronát adományoztak, a cseh államj munkakölcsönre pedig 3.300.000 cseh koronát jegyezték).

Hogy azt a látszatot ne keltsük, mintha az ismertetett teljesítmények tisztán és kizárólag az anyagi tehetőség megnyilatkozásai volnának, ki kell hangsúlyoznunk, hogy a cseh disztrikt nagypáholya és egyes páholyai nemcsak igen magas nivóju, hanem egyben szisztematikusan is felépített kultur munkát végeznek. Így pl. az ő patronátusuk alatt működik Prof. Steinherz tv. vezetése alatt a zsidó történelmi társaság, amely évente egy kötetet ad ki (minden tv-nek kötelessége előfizetni), a Prof. Zollschan tv. akciója egy fajelméleti kutató intézet felállítására vonatkozólag, amelynek segítségével a fajörületre felépített antiszemitizmus ellen akarja felvenni tudományos és felvilágosító eszközökkel a küzdelmet, a cseh disztrikt vezetőségében és páholyaiban talált a legmegértőbb visszhangra és anyagi támogatásra, de az egyes páholyok belső kultur munkája is annyira nivós és korszerű, hogy a legnagyobb megbecsülésre érdemes. Az előadók között oly neveket látunk, mint Prof. Dr. Emil Starkenstein tv., Dr. Walter Fischl tv. jeruzsálemi docens, Prof. Julius Wolfsohn tv. a zsidó zene egyik legnagyobb mestere, Dr. Josef Popper tv. a cseh disztrikt nagyelnöke, Prof. Dr. Ludwig Braun tv. az osztrák disztrikt nagyelnöke, David Yellin tv. a palesztinai disztrikt nagyelnöke, Prof. Dr. Ziegler tv., Dr. Felix Weltsch, Dr. Friedrich Thieberger, Prof. Dr. Zollschan, Dr. Oskar Donath és más kiváló tv-ek, a zsidó szellemi élet megannyi kimagasló egyénisége.

*

Felemelő érzés bepillantani szépen működő üzemek műhelyeibe, látni, mint folyik a közjót szolgáló termelés és tudni, hogy e termelő munka részesei vagyunk, ha mindjárt más osztályban is, magunk is. És megerősítő érzés volna e termelés minden munkásának, ha az ediginél nagyobb mértékben érzékelhetné, tudná, hogy ez a termelés mindenütt egyazon tervszerűség jegyében folyik. Szorosabb kapcsolatokra, szervesebb vérkeringésre volna szükség.

Összeállította: Leichtmann Andor tv.

Amerika. Az északamerikai B. B. páholyok exekutívája nemrégiben tartotta meg ülését Cincinattiban. A Rend alelnökévé ezúttal Golden bíróvá választották meg San-Franciskóból. Cohen nagyelnök tv. tartott évi jelentést és beszámolt a német zsidók felségélyezési akciójáról és Macdonald emigránsügyi főbiztossal folytatott tárgyalásairól. Közölte tovább, hogy tanulmányuton járt Európában és az volt az impressziója, hogy az európai disztriktek többsége nem akar résztvenni a világkongresszuson. Közölte továbbá, hogy legközelebb

Mexikó-Cityben és Melbourneban (Ausztrália) alakulnak testvérpáholyok. Rubinov főtitkár tv. jelentésében beszámolt az utóbbi év nagy taglétszám-emelkedéséről. Közölte, hogy a Rend 12 év alatt Amerikában hadiárvaik segélyezésére 210.000 D. adott ki. Végül közölte, hogy a Rend százötven antiszemita támadásról tett jelentést az Anti difamations ligánál, minden esetben kellő eredménnyel. — A Northwestern egyetemen új Hillel alapítás történt. Figyelemreméltó, hogy az ünnepélyes aktusnál egy metódista lelkes is megjelent, aki

Hangoztatta a zsidó és keresztény felekezetek szolidaritását.

Jugoszlávia. Ez év első hónapjában új páholy alakult Szabadkán. A beiktatást az Orient-nagy páholy nevében Bonkitsch Piya-de tv. végezte, aki egy évvel ezelőtt a sarajevói páholyt is felavatta. Az új páholy a „Matnat Jad” nevet viseli. Alkalay tv. a „Serbin” nevű belgrádi páholy nevében 5000 dináros jótékony-sági alapítványt tett az új páholyt Sigmund Bergel tv. emlékezetére, aki az Orient-disztriktet alapította.

Bulgária. A szófiai Karmel páholy árvaházat létesített hatvan növendékkel. Továbbá hitelintézetet is létesített, amelybe az összes testvérek beletartoznak. Ez a bank hitelt nyújt a tv. láncnak és más banküzletekkel is foglalkozik. Az évi tisztanyereségből kulturális alapot létesítenek. A Karmel páholy nővérpáholy intézménye ömállósult. A Szunamit nővérpáholy óvodát tart fenn 3–6 éves gyermekeknek. A Karmel egyébként ebben az évben ünnepli fennállásának huszonötödik évfordulóját és jubiláris füzetet is ki fog adni.

Keleti páholyok. A salonikii páholy elhatározta, hogy megírhatja a görög zsidók történetét. E páholy patronátussága alá került a Renanah zsidó énekkar. A saloniki nővér-szervezet minden szerdán horgoló-délutánt tart, a kötött holmit szegény gyermekek kapják. A páholyok égtsze alatt rendszeres héber nyelv és történeti kurzust tartanak. A Beyruth-páholy a múlt évben egy sereg külföldi vezető szellemiséget látott vendégül. Az athéni Philon-páholy nagyobb szabású felruházási akciót vitt keresztül.

Palesztina. Február hónapban 2900 új lakóssal szaporodott a zsidó Palesztina. Január hónapban a szaporulat száma 2063, akik

közül nagyobb tőkével 232 család-fő rendelkezett. Ezenkívül 242 turista kapott állandó letelepedési engedélyt. A jaffai építkezési tevékenység a múlt évhez képest megduplázódott. Múlt évben építkezési célokra 248.600 font sterlinget adtak ki. Az új szobák és üzlethelyiségek száma az új építkezési engedélyek folytán 2200-al emelkedett. A nemrégiben kiadott statisztikai adatok szerint 460 ügyvéd praktizál Palesztinában, akik közül 200 a zsidó. A telavivi házak száma 1909-ben, az alapítás évében 50 volt, elmúlt évben 4472-re emelkedett. A palesztinai árubehozatal 1933-ban lényegesen emelkedett az előző évi 7.9 millió fonttal szemben 10.1 millióra. Ellenben csökkent a készáruk behozatala, ami arra mutat, hogy e természeti szükséglet nagy részét már Palesztinában látják el. Palesztinában két új napilap indult meg, az egyik angol és német nyelven Jerusalem Daily News címen, a másik napilapnak héber a címe Chadasoth hajom. Mind két lapot a Hassolel vállalat adja ki.

Hírek mindenfelől. A németországon kívül élő emigráns írók külön Pen Klubba tömörültek. A német zsidó írók közül e klubban vannak Georg Bernhardt, Leon Feuchtwanger, Emil Ludwig, Ernst Toller, Arnold Zweig, a nemzsidó írók közül Heinrich Mann, Bernhardt von Brentano, Rudolf Olden, Balder Olden, Klaus Mann, Bruno Frank, Oskar Maria Graf — Abraham Joffret, a krstály-kutató tudóst a szovjet legmagasabb kitüntetésével tüntette ki: „A tudomány érdemes munkása” címet adott neki. — A fiatal olasz zsidó író Arturo Segere megnyerte Abram Lewis háza című regényével a montatordi kiadó nagydíját. A legfelsőbb fasizta tanács az új képviselő kamarába négy zsidót jelölt. Aino Bolivetti, nagyipa-

rost, Bino Arias szociológust, továbbá Ricardo Luzattit, az elhunyt Luzatti zsidó miniszterelnök rokonát és Giuseppe Pavoncelli nagykereskedőt. A zsidó szénátorok száma Alfredo Felici ügyvéddel és Giorgia Falck nagy iparossal szaporodott. — A dél-afrikai cionista szövetség elhatározta, hogy Palesztinában gyarmatot alapít, amelyet Smuts miniszterelnökről, a cionizmus nagy barátjáról nevez el. Smuts tábornok, amikor értesítették a kitüntetésről, beszédet mondott és kijelentette, hogy azok a szolgálatok, amelyeket az emberiség a zsidóságnak köszönhet, rendkívül nagyok és a nyugati kultúra

még ma is a zsidó próféták és látnokok vízióinak alapján áll. — Az északi sarkon hajótörést szenvedett orosz expedíció vezetője, Schmidt professzor jelentést készített a Cseljuszkin katasztrófájáról. Többek között a következőket írja: Utolsónak Borris Mogiljevits, a gazdasági vezető igyekezett elhagyni a hajót, hogy biztonságba hozza a készüléket. A víz azonban már elérte a fedélzetet, Mogiljevits nem tudott elmenekülni és ott pusztult. Borris Mogiljevits zsidó volt és az egyetlen, akit nem lehetett a Cseljuszkin fedélzetéről megmenteni.

Dr. Kertész Jenő elnök tv.: Weisz Kálmán tv. emlékezete

Weisz Kálmán tv. a Salom-páholy kiváló tagja elhunyt. Temetésén a cluji társadalom nagy számban vett részt, Dr. Kertész Jenő elnök tv. a következő gyászbeszédet mondotta:

Tisztelt gyászoló gyülekezet! Napsugaras percben született, napsugaras lelkű és mindenféle napsugarat sugárzó, valósággal drága ember felett tartok megemlékezést zártkörű baráti csoport nevében. Napsugárból és könnyből álljon hát a szó, amelyet ejtünk. Zsong a fájdalom, szívünkre, agyunkra mért tompa ütés okozta fájdalom. Nem tudja analizálni, felfogni ezt az eseményt az őt, az áldottlelkű eltávoztot becézve szerető. Hiszen még azt sem tudtuk elhinni, hogy menthetetlenül felmondta a szolgálatot e drága ember szervezete. Egyetlen egyszer sem vallottuk be egymás előtt, hogy lélekből elkészültünk az utolsó

tisztelgésre. Amint nem akartuk és nem tudtuk elhinni: egyáltalán lehet-e komolyan beteg egy ilyen, élettől csillogó ember? Hadd fogok össze pár színt, vonalat órára, hadd lássák most és ismerjék most lényét, amelyet mindig gondosan titkolt előlünk. Kézműves, aki senkinek kivételén sem okozott a jón, kelleme-sen kívül mást, akire soha senki pillanatig sem haragudott, aki senkivel soha még feszült viszonyban nem lehetett. Meglátni és megszeretni őt valóban pillanatra műve volt. Meglátni és megismerni, soha el nem szakadó lelki kapcsolatot jelentett. Egy kézműves, akit minden intellektuel magához méltónak tartott és aki maradt: a puritán kézműves. Nincs a háború előtti ország egyetlen utódállama, melynek politikai, tudományos, művészi, gazdasági életében szédítő magasságokba emelkedő egyéniségei ne tartottak volna fenn Vele az első pillanattól végig változatlanul tiszteletteljesen kedélyes viszonyt. Erdély minden részében,

Szlovákiában, a Vojvodinában és Magyarországon mindenütt otthon volt. Mindenütt a derű és tisztaság emlékezetét jelentette.

Egy ember, aki nem értette meg, hogyan lehet sajnálni a pénzt, mikor örömet okozhat vele másoknak, reászorulóknak, akiknek fájdalmát, minél hamarabb, bármily áron eltüntetni akarta. Beteg volt egy barátja, kinek a kontinensen nem volt beszerezhető méregdrága, állandóan, hetenként megújítandó orvosságosoda életének megmentéséhez, — kéretlen, bejelentetlen a kontinensen is túlról szerezte be hosszú ideig, amíg végre közelebről és olcsón lehetett kapni. Hogy meg sem mondotta az árát, nehogy fájjon a barátinak, az anyagiakban folyton szaporodó arányban növekedő tartozás, ez csak természetes. — Egy eset a sok közül, nem is kifejezője a sok annak a mennyiségnek, mely csak a végtelennel mérhető fel. És tovább, hogy ez a kacagó csillogó, sugárzó jelenség, országok határain túl annyi barátot, lelki ismeretséget szerzett és tartott meg, hogy az istenáldotta színművész, egy ország ünnepeltje az egyik országban és a világ kétharmadrészét uraló angolszász közgazdasági életének a fiatal, de annál elismertebb teoretikusa más oldalról az ő drága lelkéhez voltak növe, mert részben annak segítségével is nőtt oly sudárra, — ezen a mi drága barátunk egyénisége mellett nem is lepödtünk meg egy pillanatra sem. — Így ivelt be és fogta össze a két nagy egyéniség szeretetét és megbecsülését aranyos lelkének mily szédtő ezerkilométeres szívvárványa. Ily zord idők zord

emberei közt égi adomány egy ilyen lélek. Ezt is elvesztettük. Lám, nem csupán a bohémek, innen kirajzó későbbi nagyságok, írók, művészek, újságírók, tudósok kedveltje volt a mi barátunk, de nem töltötte be egyéniségének méreteit a derűs percek, gondtalan és felelőtlen szeszázások hangulata. Csak egy színfolt ebben a ragyogó képben. És kegyes volt a sors e kiválasztottjához, mikor nem engedte még tovább szenvedtetni vele ennek a végső távozásnak tudatát. Kegyelmes volt vele még a halál anyala is, ki előtt mindig a császár és a koldus, „imperatör si sáracii” amint a keleti rítusu gyász-zsolozsma mondja. Erre senki sem volt elkészülve, erre az égi adománnyra, hogy megadatott időnek előtte a nagy behívó és nem kellett megannyi hónapon át lehangoltan és elkecseregetten bucsuznia a ragyogó élettől, mely annyiszor alkalmat adott Neki, hogy mások bujábaját eloszlassa és bearányozza életüket. — Napsugár szülte, napsugár temeti, tisztára szimbolum ez. Mi, akik nem koturnusos csizmákban szavalunk és nem a pillanatnyi hangulat és olcsó sikerek hívei vagyunk, mi az ő barátai, dehogy is fogjuk őt feledni! Hadd állítsunk emléket nevére, méltót, az elesettek, üldözöttek javára, avagy talán inkább az átcsoportosulás előtt álló zsidó ifjuság produktivizálását megkönnyítendő. Kiszakadt sorainkból egy egész ember. Emléke legyen áldott mindörökké, míg derű és jöttevés után vágyó emberiség lesz!

Dolgozzunk és örködjünk!

Valeriu Marcu: Die Vertreibung der Juden...

Der Autor ist unser Landsmann und hat sich in Deutschland einen Namen gemacht, der weit über die Grenzen seiner literarischen Heimat rühmlichst genannt wird. Psychologisch-analytische Skizzen und Essays jener „Männer und Mächte“ die sich zu Schicksalslenkern ihrer Nation heraufgeschwungen haben, seine „Schatten der Geschichte“ und sein Werke über „die Geburt der Nationen“ stemmten ihn zu jenem Kenner grundtiefen Seelenlebens und jener Anregungen, die aus dem für Grosses berufenen Menschen grosse Taten und Gedanken auslösten. Auf seinem Wege der Erkenntnis war er auch bei „Scharnhorst, grossem Kommando“ angelangt um diesem deutschen Vaterlandshelden ein Denkmal zu setzen, wie es vor ihm niemandem auch nicht in Stein oder Bronze zu schaffen gelungen war.

Und auch er musste in die Ferne ziehen, weil es auch ihm „gegeben ward“, wie Hölderlin sagte: „auf keiner Stätte zu ruhen!“ — Und wieder sieht er die „Schatten der Geschichte“, und vielleicht auch die neue „Geburt einer Nation“, mit ihren Leiden und Wehen einer neuen Geburt. ... Dies sind seine eigenen Worte: „Sie denunzierten die Vergangenheit, die Bücher, die Riten der Hebräer als böswillige Verletzung und Verspottung aller Sakramente. Sie lieferten die Pogromparolen, die Brandtheorien, sie organisierten... die Verleumdungen und sorgten für das gute Gewissen der Mörder.“

Wie verteidigten oder schütz-

ten sich dagegen die Juden? — „Sie polsterten die Ghettomauern mit Orthodoxie aus“... „Aus Charakter, aus Pietät und weil die Gegner infam waren, nicht so sehr aus tiefer Frömmigkeit hielten die Juden im Judentum aus.“

„Sie beherrschen die Litteratur und die Wissenschaft und vollkommen die Medizin. Sie waren voller, vielleicht übertriebenem, Vertrauen zu sich selbst und forderten manchmal ihre Feinde heraus.“ — Das waren die Fehler und Sünden der Juden und die Vergeltung: „Welche Rolle die Juden auch gespielt haben mögen, ihre auffälligste war jedenfalls, dass sie allen Streitenden um die Macht eine Lösung gaben: Tod den Juden.“

„Ein ungewöhnliches Wettrennen begann: Wer verbrennt schneller, die Räuberbanden und der Magistrat die Juden, oder die Juden sich selbst?“ — „Es konnte geschehen, dass Juden nicht dieselben Badehäuser wie die Christen benutzen oder nicht als Zeugen vor christlichen Gerichten erscheinen durften. Die Städte versuchten, in striktem Gegensatz zu den königlichen Patenten, den Juden das Gewerbe und die Handelsfreiheit zu nehmen und sie, wo es ging, zu diffamieren. Diese täglichen Schikanen wirkten nicht weniger zermürbend als die Pogrome...“

„Der Hass gegen die Gläubiger(!) vermengte sich — da die Wissenschaft so lange von den Hebräern verwahrt worden war mit der Verachtung gegen alles Intellektuelle. Die Masse sah im

den Wissenschaftlern teuflische Zauberer, die oberen Zehntausend Verschwörer und Schwindler...

Gibt es ein Schutz gegen Verstocktheit, bösen Willen, Hass und Neid? Die Juden glaubten ihn gefunden zu haben.

„Sie treiben passive Resistenz gegen die Ereignisse. Sie versuchen aus der Geschichte zu desertieren und haben wie alle Deserteure, die des Geistes wegen fliehen, ein Ideal. Der Prophet Jesaias hat für sie im Sinne ihres jetzigen Zustandes diese Worte gesprochen: — da werden sie ihre Schwerter zu Pflugscharen und ihre Spiessen zu Sicheln machen. Denn es wird kein Volk wider das Andere ein Schwert aufheben, und es werden hinfort nicht mehr Kriege gelernt werden.“

Und damit beginnt ein neues Martyrium für sie, weil sie nun auch für ihre Ideale gezüchtigt werden.

„Die Wege der menschlichen Seele kreuzen sich, und an der Kreuzung entsteht Mord und Totschlag. Das gegenseitige Verhältnis von Menschen, die seit Jahrhunderten dieselbe Sprache sprechen, dasselbe Land bewohnen, wird weder von Sachlichen noch von Unsachlichen, weder von Gerechten noch vom Ungerechten, ja nicht einmal von der Staatsräson bestimmt...“

„Und wenn infolge wirtschaftlicher Umschichtungen eine Barmittelnot entsteht, wenn die Bauern ihre Steuern in Geld bezahlen müssen, wenn die Granden gezwungen werden, ihre Güter zu verkaufen und aus dem Landadel Hofadel wird, wenn Kreditsorgen durch Entdeckungen, Völkerwanderungen oder Invasionen an der Tagesordnung sind, dann werden mit mathematischer Sicherheit Juden ermordet oder vertrieben.“

Wer ist denn dieses Volk, dem

die Liebe derart eingepreßelt wird und wo war ihr Gott, dem sie die Treue hielten?... „der ihnen die Verachtung der ganzen Welt und ihres Weltgesindels zuzog, der wenn er sie manchmal erhob, nicht versäumte, sie zu desto tieferen Fall zu bringen, der ihre heiligen Bücher verbrennen und die Gebete seiner Auserwählten im Mistgruben werfen liess; ein Gott, der keine körperliche Vereinigung mit sich zuließ; ein Gott, der sogar das Träumen über sich verbot; ein Gott der seinem Volke nicht einmal sein Bild schenkte. Ein Gott mit sechs-zehn dicken Büchern voller strenger Vorschriften.“

„Und jetzt versuchten einige hunderttausend ihm zu entkommen und vermochten es nicht. Aus ihnen wurde das Judengottes treueste Schar.“

Als die bekannten Massnahmen nicht ausreichten, die Juden in den Boden zu stampfen versucht man es mit dem Anschein und der äusseren Tünche wissenschaftlicher Gründlichkeit um zu mindest den Schein der Gerechtigkeit zu wahren. Man wollte gründlichere Arbeit, als in der Vergangenheit leisten, man wollte es besser und insbesondere nachhaltiger machen. Ein Arzt versuchte sogar „biologisch die Eigenheiten der Juden zu zeigen, wissenschaftlich ihre Perfidie nachzuweisen.“

„Es gab eben kaum eine aristokratische Familie, bei der nicht Judenblut nachzuweisen gewesen wäre...“

„Das Erstgeburtsrecht der reinen Rasse wurde proklamiert.“ — „Die Suche nach unreinem Blut wurde zur Manie. Jeder bemühte sich unfindbares zu finden.“ „Diese Leidenschaft wurde in der Seele zum frommen Wahnsinn.“ — „Die geachtetesten Männer waren die staatlich angestellten Denunzianten. Sie

hiessen „Vertraute“ und trugen auf der Brust ein weitleuchtendes Kreuz zwischen einem Dolch und einem Ölzweig. Ihr Haus schmückten stets Ehrenzeichen.“

„Antijüdische Gesetze waren stets eine Konzession an die Demokratie gewesen. Der Judenhass war vor allem ein Gefühl von unten, dass die Oberen zu ihren Gunsten ins Politische übersetzten. Alles was nach Masse riecht, hasst das ihr Ungleiches, besonders wenn es unbewaffnet ist. Duldsamkeit ist nie das Ursprüngliche; das Gegebene ist Grausamkeit auf der ganzen Front der kollektiven Gefühle.“

„Der Despotismus, der an der obersten Spitze in mistischen Wolken badet, ist unten durch seine Handlanger sicher und fest wie eine Daumenschraube...“

*

Wir bedienten uns der eigenen Worte Valeriu Marcus um ihn richtig zu widergeben. Es ist

ein Abschnitt aus der Geschichte der Juden, der stets am Ende eines Kapitels steht, es ist der immer wiederkehrende Refrain einer unendlichen Leidensgeschichte, der wahrsten Jeremiade.

Sinn, Worte und Inhalt sollen uns jedoch nicht täuschen. Es ist, so heutig, es erscheint, nicht eine Beschreibung aktueller Begebenheiten und Ereignisse. Der wahre Titel von Valeriu Marcus Buch lautet: Die Vertreibung der Juden aus Spanien, — und geschah vor etwa 450 Jahren als die Päpste ihre Stimme gegen den Barbarismus der Judenmassakres erhoben, — es geschah als das barbarische Mittelalter sein grinsendes Gesicht, wie zum Abschied noch einmal in bengalisches Licht getaucht, der Welt höhnend zeigen wollte — es war die Zeit der Inquisitoren, es war die Zeit in der man Dolche als Ehrenzeichen verschenkte.

IDEA.

Faulhaber biboros könyve a zsidóságról, kereszténységről és germánságról

Faulhabernek **Zsidóság, kereszténység és germánság** című munkája, amely most magyar nyelven is megjelent, nem a zsidóság könyve. Faulhaber biboros Münchenben, a német katolicizmus ismert feje és a könyv, amely tollából napvilágot lát, adventi beszédeinek gyűjteménye. Természetszerűleg Faulhaber a katolikus tanok jelentőségét hangoztatja első sorban és így közvetlenül a német katolikusokhoz szól és nem szól még a protestánsokhoz is. De túl a prelimináris gondolatsorokon a könyvben megnyilatkozó eszmék a német nép összességének szólanak, sőt az egész emberiségnek. Kevés becsületesebb, bátrabb, emberibb könyv jelent meg, mint ez a hatásos védőírata a kereszténység erkölcsöknek és gondolatoknak, amely egyben példaadó támadás is a német gyűlölködés és hagymázos faji álmok ellen.

Faulhaber első adventi beszéde az öszövétség beteljesedéséről szól. E beszédében tiltakozik ama közkeletű faji tanítások ellen, hogy a zsidóságot és a kereszténységet élesen el kell határolni egymástól s hogy a kereszténységből minden zsidó vonást törölni kell. „Abrahám elhívása és az idők beteljesedése közötti években Izrael népe ugyanis

a kinyilatkoztatás hordozója volt. Isten lelke támasztotta és világosította meg azokat a férfiakat, akik a törvény, a mózesi tóra által a vallási és polgári életet rendezték." Az ószövetségnek örök vallási értékei vannak — állapítja meg Faulhaber. Kulturtörténeti tény, — folytatja tovább — hogy a kereszténység előtti korszakban egyetlen nép sem termelt ki magából annyi szellemileg kiemelkedő embert, akik szavuk s egész egyéniségük súlyával annyira élre kerültek volna népünk vallási életében, mint az ószövetségi nép. Az ószövetség a tiszta és fonséges isteneszményt adta a világnak. Az új-szövetség istene nem más Isten, mint volt az ószövetség istene. Az új-szövetség evangéliumában az ószövetség isteneszméje kiegészül és beteljesedik. Tartsuk hát tiszteletben az ókori szentírást — ez az egyik figyelmeztetése a kardinálisnak. — Ha nem akarjuk tovább az ószövetséget elismerni, nyelvünk szókincséből is számtalan kifejezést kellene kiirtanunk. A második figyelmeztetés ez: működünk közre az Isten kegyelmével, hogy az ószövetség rajtunk beteljesedjék. Be kell teljesítenünk magunkon az ószövetség szavait, tisztulási szokásait és áldozati törvényeit is.

A második ádventi beszéd az ószövetség erkölcsi értékeit taglalja, amelyet „germán“ mitológusok annyira kétségbe vonnak. Rámutat a sinai tizparancsolat fényére. A sinai kőtáblára írt tizparancsolat erkölcsi értékét illetőleg messze felülmulja a nem bibliai óskor minden törvényét. Ezt akkor látjuk, — magyarázza Faulhaber — ha összehasonlítjuk mondjuk Hammurabbi törvényeivel. Az ószövetségi erkölcsstan világosságai kiragynak a Példabeszédek könyvéből is. Faulhaber azután néhány kimagasló erkölcsi alakot mutat be. Jákobot, Mózes, a békétűrő Jóbot, a prófétákat. Védelmébe veszi az ószövetséget azokkal szemben is, akik sötét foltokat látnak az ószövetség erkölcsstanán. Szerinte is vannak a bibliában helyek, amelyek nem alkalmasak, hogy a serdületlen ifjúság olvassa. A biblia ellenségei bizonyos „zsidó bűnöket“ vélnek felismerni a szent könyvben. Józsefről azt mondják, hogy „gabonauzsorás“ volt, Juditról, hogy behízelegte magát Holofernesnél és hazugság árán mentette meg népét. Faulhaber szellemesen magyarázza az itt jelentkező erkölcsi ellentmondások miben létét. Judittal kapcsolatosan ezeket mondja: Ha a mi népünk és hazánk oly holtbiztosan állana a pusztulás előtt, mint Bethulia és ha ti azt egy hazugsággal meg tudnátok menteni, hagynátok-e, hogy népetek és hazátok tönkre menjen?

Az ószövetség szociális értékeivel foglalkozik a harmadik ádventi beszéd. Az ósbibliai szegénnyjoggal, az ósbibliai magánjoggal, az ósbibliai munkajoggal, az ósbibliai jogszolgáltatással, az ósbibliai gazdaságtannal és gazdasági renddel, végül a társadalmi rend vallási alátámasztásával. Nem érdektelen e beszéd utolsó szakasza, amely így hangzik:

— Mi nem vonjuk vissza a mózesi élet és jogrendet, hanem igen is elismerjük, hogy az ószövetség szentírátaí hasznos és értékálló épületköveket szállítottak minden idők társadalmi rendje számára. Egyes formái, mint amilyen a szociális munka, a szegénygondozás, vagy a jogi élet, átalakulhatnak ugyan, de alap gondolai örök értékek és a

Krisztus előtti zsidóság könyveinek drága örökségei maradnak. Ez a szellemi örökség olyannyira egyedül álló az ókor kulturnépe között, hogy szinte így kell kiáltanunk: Izrael népe, ez a te kertedben nem a te ültetésedként nőtt fel. Ez az uzsorázó nagybirtok felett megdördülő jaj, ez a mezőgazdaság eladósodása ellen indított harc, ez a kamatszédési tilalom nem a te lelkedből lelkedzett. Aki nem hisz a Szentírás isteni sugalmazottságában és ezeket a könyveket nem Isten szavának és Isten kinyilatkoztatásának tartja, annak Izrael népét logikusan a világtörténelem legnagyobb mépének kellene tartania. Itt nincs választás: vagy hiszünk a Szentírás sugalmazottságában vagy pedig azt kell mondani a zsidó népnek: te vagy a világtörténelem legzeneségesebb népfaja. Mi hiszünk a sugalmazásban, mi hisszük, hogy az Isten lelke a kiválasztott próféták szája által beszélt az emberiséghez. Ebben a hitben sürgetjük mindig a mi követelésünket: német nép, őrizd meg, amid van! Ne engedd, hogy a szentkönyvek drága örökségét kiverjék a kezedből! Ne törd, hogy a bibliai tanítást kibudalják az iskolákból és így súlyosan megrabolják gyermekeidet.

A rákövetkező ádventi beszéd címe: szegeletkő a zsidóság és a kereszténység határán. Ez a fejezet is változatlanul hangoztatja, hogy a zsidóság „halhatatlanul szép olvasmányokat” adott a kereszténységnek. Az utolsó ádventi beszéd a germán vallás felköltésének ostobaságait korholja. Ősgermán vallásról beszélnek? Arról a vallásról, amely vad babonáknak, faragott szobroknak hódolt? Amely emberáldozatokat követelt meg? Amely türte a rabszolgaságot? Amelynek történeti ténye volt a közmondásos lustaság és szünetlően részegeskedés? A germánokból a kereszténység felvétele által lett: nép. Addig testvérharcot folytatott törzsekből állott — Tacitus tanuságai szerint. Zárt egységről csak egy későbbi korszakban beszélhetünk. A germán nép a kereszténység felvétele által lett kulturnép is. Addig nem volt az. Mit szól a kereszténység a germán fajisághoz? Egyházi szempontból nem lehet kifogásolni a becsületes fajkutatót és fajnemesítést. De három feltételt kell szabni neki. A saját faj iránti szeretet sohasem torzulhat más oldalon álló népekkel szembeni gyűlöletté. Sohasem szabad hinni, hogy most már az egyénnek megszűnt az erkölcsi kötelezettsége az egyházzal szemben. Végül a fajnemesítésnek nem szabad frontot alkotnia a kereszténységgel szemben, mert az nem a vér, hanem a hit köteléke.

Bátor szavak ezek, ha nem is ujak, mert emelkedett szellemű katolikus egyházfejedelmek mindig ezen a szeretetből táplálkozó erkölcsi állásponton állottak. De a vér és a vas szavaivá válnak abban a pillanatban, amikor a gyűlölködő, zsarnoki, germán mitológia restaurálását követelő Németországban hangzanak el a legkatolikusabb német város legkatolikusabb férfiának a szájából.

Weltgericht über den Judenhass

Szinte magától jött e könyv: összegyűjteni, csokorba illeszteni mindazokat a véleményeket, amelyek az antiszemitizmus kérdésében a kortársak ajkairól elhangzanak. Sietünk kijelenteni, hogy ebben a kérdésben nem a szám a döntő, hanem a minőség. Száz és száz keresztény ember elmondhatja, hogy antiszemita vagy filőszemita, még is csak az a fontos, hogy mit mondanak a világ vezető elméi a multban vagy a jelenben. Mit mond egy Goethe? Egy Napoleon? Egy Nietzsche? Egy Humboldt? A zsidóság öntudatát emelheti az a körülmény, hogy a világ vezető elméi, még ha bizonyos mértékig elismerték is a zsidó kérdés valamilyen formában való megoldásának szükségességét, a zsidó faj nagy szellemi és erkölcsi értékét kétségbe nem vonták és mindig csak a legnagyobb tisztelettel emlékeztek meg a zsidóság történeti szerepéről.

Az új könyv, amely előttünk fekszik a Weltgericht über den Judenhass és Prágában adták ki Julius Epstein szerkesztésében. E könyv három részből áll. Az első rész tallózás az irodalomban. Masaryk, Spengler, Blüher, Nordau, Jung az analitikus, Burmess, Kurtinszky, Colrat, evangélikus egyház, Lenin, Napoleon, Nietzsche véleményét hozza. A második rész egy körkérdés eredménye. A kiadóvállalat néhány német író, csehek, osztrákokat, franciákat, angolokat, belgákat, görögöket, bulgárokat, spanyolokat, románokat, svájciakat, svédek, dánokat, amerikaiakat szólaltatott meg, sőt, hogy tetszetősebb legyen a felvonulás, még egy afrikai urat is, bizonyos Spielmann szerkesztőt Algirből. A harmadik rész elvileg a legérdekesebb: Querschnitt durch die Masse ez a címe és a

kis emberek, a névtelenek, diákok, utazók, kommunisták és nemzeti szociálisták szólalnak meg benne.

A mű elgondolása nagyon tetszetős, de így készen: vegyes értékű. Ugy képzeljük el, hogy a kiadóhivatal kiküldött öt vagy hatszáz kérdőívet, amelyre beérkezett vagy hatvan felelet. És e hatvanból csak tíz vagy tizenöt az érdekes. Például fellepezem a Románia-részt. Tudja isten, ha már „Világbiróság“-ról van szó, akkor mégis csak illetékességi kifogást emelek, hogy Alexander Turnovszky ügyvéd, egy görögkeleti hitre áttért zsidó, vegye nekem védelembe a zsidóságot.

Az ő véleménye éppen annyira nem érdekel, mint például a zsidó Religió, aki Bukarestben középalsúlyú írónak tekinthető. Végére is akár pro, akár kontra, szívesebb egyéniségek vannak Romániában is, akik a zsidókérdésben valamit újat mondhatnak nekünk. Azt hiszem így van Angliával is. Amikor az antiszemitizmusnak olyan markáns egyéniségei vannak mint Belloc vagy Chesterton, a pro Palesztinának pedig egy sereg olyan államférfiúi szószólója, mint annak idején Balfour volt, akkor Wilfred Wellock közhelyeszerű elme-futtatása igazán nem érdekel bennünket. A mai Ausztriából Felix Frankl, az általános táplálási kötelezettség egyesületének elnöke Kreutz író, Gömöri Jenő író szólalnak meg. Nem mondom, akad néhány igen figyelemre méltó megnyilatkozás is a könyvben, mint például a francia Duhamel vagy a dán Karin Michaelis. De alapjában véve hiányos az a garnitúra, amely egyébként e szép kiállítású könyvben felvonul.

Jó, nem a nevek a fontosak, hanem a tartalom. De itt is az

ismétlődő lemezek. Egyik gyakran ismétlődő lemez, hogy egyedül a kommunizmus oldja meg gyökeresen a zsidókérdést. Sem megfogalmazásban, sem ötletek felvételében semmi eredetiség és ugyanazt lehet elmondani a harmadik részről is, ahol vártunk valami élményszerűt, spontánt, irodalom-mentességet, vezércikk-től való elvonatkoztatottságot. Vártunk, de hiába.

Lehet, hogy tulságosan nagy igényekkel léptünk fel e könyvvel szemben. Lehet, hogy a probléma természete olyan, hogy a legjobb akarat mellett sem mutatkozik út mindenki igényének kielégítésére. Viszont hasznos könyv és azok számára, akik nem nagyon ismerik ki magukat a zsidó kérdés ingoványában, támpontokat is nyújthat.

A könyvet egyébként Kurt Weiskopf előljáró cikke vezeti be. Ez a cikk szociális gyökerében fogja meg a kérdést és a maga szempontjából precíz és többet mond mint sok a körkérdésre beérkezett válasz.

Thomas Mann: József

Thomas Mann Jákob-trilógiájának második kötete jelent meg a napokban: Az ifjú József. Azok, akik megszerették az első kötet csodálatos bibliai tájszépességét — ami alatt természetesen belső tájszemléletet is kell értenünk — még nagyobb rajongással veszik kézbe e művet, amely tovább építi a szellemi katedrális-t.

A fiatal József itt természetesen Józsefet és testvéreit jelenti, helyesebben: a testvéreket és Józsefet és hogy így kell nevezni, József bűne, ami nélkül ő nem lenne József és Thomas Mann sem választhatta volna oly könnyen regénye hősétül.

A testvérek és József, ezek első sorban a testvéri vér súlyos összeláncoltsága és cívódásai, az

elkeseredés a melléklehetőségek, a természet ellensakkhuzása miatt — a megsebesített öntudat, a fenyegetett biztonsági érzés homályos gerjedelmei, amelyek a törzsen gyűlöletet ébresztenek és egy népet véres bosszúkra ingerelnek. Ezekben a lázas feszültségi érzésekben szinte magától értetődővé válik a küzdelem az api kegyelemért. Végül is valami különös történik, valamennyien összefognak egy ellen és ez a különös a Thomas Mann természetéből folyó költői karakter meghatározta központi motívum. Ezek a testvérek mindegyikét szilárd egyodaluság jellemzi, mindegyik a röghöz kötött, csak eredetük szerint egy „holdember” fiai, valójában minden polgárok ósajjai ők ezen a földtekén. Középpontjukban van azonban egy csodálatos álmodozó, a szerencse kedvence örökös koszorúval a fején. Más szövegből van gyurva mint a többiek, valóságos kakuktojás a törzsek fészkeiben, mintha Adonistól és istentől származna és úgy tesz, hogy Jakob, a holdember mintha Astartéval feledkezett volna meg, ugyanakkor nyugtalanító idegen test és kikövetelődés minden idegszálával.

Thomas Mann Józsefe magisztális kimagyarázása a csaknem semleges bibliai szövegnek, a költő és bábjátékos a polgárok között, az antidemokrata a társadalomban. József nem mindig rokonszenves előttünk és e vonatkozásban hasonlít Feuchtwanger Józseféhez (a Jüdische Kriegben) és önként kínálkozik párhuzamra. József egyéniségének úgyszólván megszédítő kisu-gárgása már egyszer felcsillant Mann régi műveiben és erkölcsi problématikája emlékeztet a Tonio Kröger, a Buddenbrooks figuráira. Thomas Mann Józsefe, mint minden igazi figurája, egyszerre két síkban is mozog, valahol a határszéles, hul-

lámhegy és hullámvölgy találkozásában. Ugyanezt lehet mondani a többi figurákról, József testvéreiről is. E bibliai anyag olyan Spielraumot biztosít Thomas Mannnak, hogy a legpompásabban kifuthatja a maga formáját. Nincs igaza azoknak, akik azt mondják, hogy Thomas Mann problématikája erőltetett és nem kapcsolódik a legközvetlenebb mába... Nem könnyű olvasmány. De vajjon a Varázshegy az volt? Mégis a Varázshegy az utóbbi évek legnagyobb irodalmi alkotásainak egyike volt és a Die Geschichten Jakobs ciklus ehhez viszonyítva is felfelé ívelő vonalat mutat.

Disputa a zsidókérdésről

A *Berichte zur Kultur und Zeitgeschichte* című bécsi, katolikus folyóirat külön species a német nyelvterület bőséges folyóirat-termésében. Nem egyes írók véleményét tukmálja rá az olvasóra, hanem — ugyanazzal a frazeológiával élünk, amellyel célkitűzéseit a megindulásakor bejelentette volt — „a vélemények polyphoniáját szövegezteti meg” és így, a megismereteni szándékolt kérdés irodalmának bemutatásával — ez a bemutatás bő kivonatok és citátumok útján történik, vagy a különböző irányok, felfogások főprezentánsainak megszövegezésével — derít fényt a történetesen aktuális kérdésekre.

A *Berichte* rövid időn belül már a második zsidó-számot adta ki. Ez annak a jele, hogy Ausztriában erősen időszerű a zsidókérdés. Az első számban — mintegy félesztendő előtt jelent meg — Czermak volt osztrák közoktatásügyi miniszter fejtette ki a maga sajátos, erősen outsider felfogását, amely az ugynevezett *Studentenordnung*, az általa tervbevetett új osztrák egyetemi rend révén régi ismerősünk.

Czermak a német eseményekben a zsidó emancipációnak és a vele szervesen kapcsolatos asszimilációnak csődjét látja. Általános, nemcsak Németországra szorító, hanem az egész világra szóló bukását. Új zsidó politikát ajánl: az áttérést a disszimiláció álláspontjára. A zsidók és velük együtt a kikeresztelkedett zsidók is, a keresztényektől különváltan éljék kulturális életüket, — javasolja. A kulturális különéléssel persze bizonyos gazdasági és politikai különélés járna szükségképpen együtt, amelynek részleteire már nem futja a Czermak felkészültségéből. Végső fokon Palesztina felé kacsint és mert ez az ország nem képes a világ zsidóságát befogadni, Madagaskár felé. Európa támogatásával zsidó államot kellene szerinte ezen az erősen egzotikus helyen létesíteni.

A *Berichtenek* most megjelent zsidó számában a jezsuita rend magyarországi szuperiorjának, Bangha Béla páternek tanulmánya vezet. *Katholizismus und Judentum* a címe. Bangha az asszimiláció híve, amely a megkeresztelkedéssel éri el befejezését. Ezzel az aktussal, amely megteremt, a hit közösségét, megszűnik — írja — a zsidókérdés, amelynek a vallási különállás a voltaképpeni magva. A német fajelméletet elveti. A zsidó nem lehet alantás faj, hiszen maga a Megváltó is zsidó volt és zsidó az anyja, a testvérei és az első keresztény martírok. Hibáztatja a zsidók elnyomását. Összeférhetetlen a keresztény lelkiismerettel, írja, hogy az állam egy egész néppel igazságtalanul bánjon. A zsidók egyik alapvető jellemvonása a hála. És csak a békés együttélésből és nem az elnyomásból, amely dacot és ellenállást vált ki, sarjadhat a végső egybeforrás.

Bangha mellett egy zsidó szociológus — Oskar Trebitsch a ne-

ve, Oroszországról írt nemrégiben érdekes könyvet és szintén az asszimiláció híve — és egy keresztény hitre tért zsidó szólalnak meg az érdekes ankét során. Trebitschnek különöser a statisztikai adatai érdekesek. Ausztriában 220.208 zsidó lakik, akik az összlakosságnak 3,37 százalékát teszik ki. Ebből a 220.208 zsidóból 201.513 vagyis 91,5 százalék Bécsben lakik. A zsidókérdés Ausztriában tehát voltaképpen Bécsnek kérdése. A többi „Bundesland“-ban, Alsóausztria és a Magyarországtól lekapcsolt Burgenland kivételével, egyenesen ritkasági értékük van a zsidóknak. Egész Karintiában 311, Tirolban 418, Salzburgban 241 és Vorarlbergben 23 zsidó lakik.

Heinrich Mann az emigráció értelméről

(Der Sinn dieser Emigration, Páris, 1934.) Heinrich Mann az emigráció értelméről könyvet írt és abban, több érdekes megállapítást szögez le. Valóban író számára kitépve lenni az ősi gyökerekből minden esetben problématis helyzetet teremt. Az író elveszíti maga előtt a talajt, tulbecsül az akusztiát, amelyet külföldön vél megteremteni műveinek. Innen magyarázható talán meg, hogy a legtöbb emigráns író emigrációban színvonal aluli műveket ír.

Valaki már írt az emigrációs német irodalom eddigi alkotásairól és végig menve az egyes műveken, konstatálja, hogy ugyanezek az írók odahaza jobban írtak. De ez a feltevés nem minden esetben állja meg a helyét. Csak arra az esetre vonatkozhatik, amikor az író műveiben hadat akar üzeni; a hazájában divó és számára elviselhetetlen politikai rendszernek. Ilyen művei nem emelkednek fel irodalmi síkra, „Tatsachen“-regények lesznek belőlük, magasabb értelemben vett

kolportázs, ami megfelelhet a meggyőzni akarás elveinek, de az irodalmi alkotás rovására esik. Az irodalmi műnél is áll, ami a színháznál. Az előadáson történő villanyos találkozás szerző és hallgatóság között teremti meg azt a hatást, ami kollektív érzéseket vált ki. Az a könyv, amelynek nincs találkozása a közönséggel — már pedig az emigráns könyvnek nincs, mert nem engedik be az anyaországba — akkor valahol rövidzárlat keletkezik. Az emigránsoknak meggyőzésére siet, akik már meg vannak győzve.

Heinrich Mann említett könyvecskéjében, amelyet Párisban adtak ki az Europäische Verlag kiadásában, nem ezeket a gondolatokat fejti ki, ezek a gondolatok a miénk — Mann könyvének olvasása közben. Heinrich Mann az emigrációt politikai értelemben nézi, a rendszertelen zürzavarba, ami a legtöbb emigráció sajátja, rendszert akar bevenni. Először is kárhoztatandónak véli, hogy a német emigráció tagjai még jobban megőrzik a maguk hazuról hozott osztálytagozódásukat, mint más emigrációik, nem is szólva az oroszról, amely tiszteletreméltóan egységes. Már pedig odakünn kollektívumot megteremteni; azért fontos, mert a vendéglátó állam nem ad foglalkozást és a kenyérkereset kapuit elzárja a politikai menekültek előtt. A német emigrációról különben is hamis fogalmak vannak a külföldnek. Azt hiszik odakünn, hogy a legtöbbször zsidó eredete miatt kellett elmenekülni. A német emigráció kifelé zsidó emigrációnak látszik és mert zsidó ügynek fogják fel, hivatalosan rábizzák a támogatást a zsidókra, akik természetesen első sorban saját hitsorsosaik óriási nyomorán igyekeznek enyhíteni.

Az emigrációt, jelesen a német emigrációt ki kell képezni: sorsközösséggé. Anyagi védelmet kell

biztosítani számukra; másodsorban fizikai védelmet. Meg kell állapítani — mondja Heinrich Mann — hogy a német emigránsok életét is állandó veszedelem fenyegeti. Németországból a gyűlölet csinált felfegyverkezett örültek házáát és a gyűlölet fegyvere áthatol az országhatárokon is. Az emigráció nem képzelhető el lábhoz tett fegyverrel, az emigrációt kötelezve van ellenspiónázni és megszervezni. A német emigrációnak tudni kell azonkívül, hogy erkölcsi kötelességei is vannak. A német köztársaság elefejtette kinevelni embereit, az emigráció feladta, hogy tapasztalatai árán rámutasson nemcsak a helyes utra, hanem a helyes, célhoz vezető eszközökre is. A német emigráció ma az elnémított népek a szája. Az emigrációnak éreztetnie kell minduntalan, hogy az ő pártján voltak a legnagyobb németek és hogy ő: a legjobb Németország. Az emigrációnak iskoláztatnia kell a külföldöt, de önmagát is iskoláztatnia kell. A német emigránsoknál hiányzik a belső fegyver és ezt meg kell szerezni minden körülmények között. Ha az emigráció belső fegyverme nyúlóváló lesz, úgy ezt a fegyvert át lehet vinni majd a maga szemléltető erejénél fogva az egész német népre és el lehet érni a német nép kijózanodását.

Vajjon lesz-e Heinrich Mann okos szavainak foganatja? Valószínű, hogy lesz. Ha nem is, az élet tanítja meg jobban az emigránsokat arra a sajátos életformára, amelyet azelőtt nem ismerhettek. De amíg az emigránsok erre rájönnek, sok keserves tapasztalatuk lesz. A Hitler uralom napjait nem lehet előre kiszámítani, eltarthatnak a nemzeti szocialista „aranjuezi szép napok” akár hosszú évekig is. Az emigránsoknak szerves világot kell kiépíteniök. Egy külső és egy belső világot. Mert ha ez

hiányzik, elvesztik maguk alatt a talajt és csak tetézik amugyis nagy nyomorúságukat.

Ha a már említett füzetből ismertettük a Mann megnyilatkozását, olvassuk el annak második részét is.

A német emigrációnak tehát erkölcsi küldetése van, hajlamok vagyunk hinni, hogy minden emigrációnak, mert mást nem csinálhat, mint rámutatni: a hazai tévedésekre és ránehezülő erőszak nélkül fájdalmak és szenvedések tüzeiben megnevesíteni az emberanyagot. Az említett kis könyvben megszólal egy névtelen szerző, ein junger Deutscher is az emigráció értelmével kapcsolatban. A szerző fiatal proletár, test: munkás, ellenkező sarok Mannal szemben, aki idősebb eszjárata, intellektuel. Világnézetre: kommunista, de neo-kommunista. Ami a jövőt illeti: Várni nyugodtan — ez az álláspontja. A szocializmus szükségesszerű. De a közéleti dialektikus gondolkozástól ott tér el, hogy tagolja a marx világkép történeti matérialista jellegét. „Valóban azt hiszitek, hogy készáradt, bár lelkiismeretesen kiszámított, szárnyalás és tűz nélkül, bár ideológiátok gondosan kombinált megismeréseivel el tudtok érni valamit az ellenőrizetlen szellemnek rátok szakadó zuhataga és a legfegyvermezetlembb emberi ösztönökkel szemben? Valóban hiszitek, hogy 11 éves fasiszta Olaszország és egy éves nemzetiszocialista Németország után, a marxista ideológia toborzó eszközeibe rejtőzik-e még lehetetny, erő és hogy van-e még a legcsekélyebb kilátás is ennek az özönviznek elhárítására? Ne hivatkozzatok Oroszországra. A matérialista világnézet ott érzést és hűtet formál. A mi ifjúságunknak ne ökölt adjatok és kardot, hanem érzületet.

Nagy szenvedést oltatok belénk, hogy szünetlen, új küzdelmet

folytassunk az ember, jogokért, a népek önrendelkezési jogáért, a hit és gondolat szabadságáért, a humanitás erkölcsi gondolataért, a sérthetetlen jogrendért. Ne szidjátok ti is a liberálizmust. A liberális és a szociális világképek azonosak egymással; mindkét táborban ugyan azért folyik a küzdelem: emberi jogokért és a szabadságért. A mi utunk Marx mellett és Marxon keresztül vezet. Ideális szocializmust akarunk, amely a liberális-mus legjobb erőit a marxizmus legjobb erőivel köti össze. .“

Ferdinand Bruckner: Die Rasen. (Verlag Oprecht u. Heltung, Zürich.) Brucknernek, az ismert drámaírónak új műve a faji problémákban leli fel témáját. Bruckner technikája a régi: józan és hűvös gépezete a dialektikának, ugyanakkor azonban az emberiség tiszta hangja is megcsendülnek benne. Bruckner megmutatja, hogy hová sodorják az embert a faji örökök. A darab egy német egyetemi városban játszódik. Egy német egyetemi ifjú szerelmes zsidó kollégájába. A szavak, elvek, fajelméletek zűrzavara azonban széttepi őket és mindketten tönkre mennek. Minden aktivizmus fájdalommá változik, minden őszinte érzés el-

hajlik és megtörik valahol. Lélektanilag egyaránt sikerültek a misztériumokat rejtélyesen hordozó és a misztikumba menekülő zsidóknak, mint a tompán előretörő tömegmámornak a jelenei. A költő azzal a megrázó gondolattal bocsájt utnak bennünket, hogy az embereknek módjukban van önmaguktól sorstól formálni, amely éppen annyira lecsújtóan hat egyesekre, mint az elkerülhetetlen végzet, amely ma egyetlen kiengesztelő közösségnek látszik.

Galia Krímont: Memoiren einer jüdischen Frau. (Prag, Verlag: Bücherstube.) Galia Krímont orosz származású nő, akit a sok országokon keresztül kergetett, sok mindenfélét látott, tapasztalt. — és sokat szenvedett. Hatvan éves korában megismerkedik egy nagyműveltségű férfival, aki fölébreszti benne az írás, az önmagát kifejezni akarás vágyát. Az orosz asszony elhatározza, hogy megírja élettörténetét és e szép könyv most megjelent németül is. A könyv a legérdekesebb emberi dokumentumok gyűjteménye és az életkedv, amely végigvonul annyi sok szenvedés között is e könyvön, sajátosan zsidó vonás.